

Anni Heikkinen

KONKURSSIPESÄN HALTUUNOTTOON KUULUVAT TOIMENPITEET

KONKURSSIPESÄN HALTUUNOTTOON KUULUVAT TOIMENPITEET

Anni Heikkinen
Opinnäytetyö
Kevät 2012
Liiketalous
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Liiketalous, oikeuden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Anni Heikkinen
Opinnäytetyön nimi: Konkurssipesän haltuunottoon kuuluvat toimenpiteet
Työn ohjaaja: Lea Isopoussu-Koponen
Työn valmistuslukukausi ja -vuosi: Kevät 2012
Sivumäärä: 55 + 7 liitesivua

Konkurssi on maksukyvyttömyysmenettely, jossa velallisen omaisuus käytetään sen velkojen maksuun. Konkursiin voidaan asettaa luonnollinen henkilö, kuolinpesä, osakeyhtiö tai henkilöyhtiö. Täysimittaisen konkurssimenettelyn päättyessä jako-osuudet jaetaan jakoluettelon mukaisesti velkojille. Konkursimenettelyn aikana ylin päätävävalta konkurssia koskevissa asioissa on velkojilla. Konkurssipesän juoksevaan hallintoon kuuluvien asioiden hoitamista varten tuomioistuin määrää konkurssipesän pesänhoitajan.

Opinnäytetyön aihe on saatu toimeksiantona Asianajotoimisto Kylmänen & Onnela-Kariniemi Oy:ltä. Oulun keskustassa toimivan, vuonna 2005 perustetun asianajotoimiston kaksi asianajajaa ovat toimineet useiden kymmenien konkurssipesien pesänhoitajina. Raporttia kirjoitettaessa koko Eurooppa on ollut vajoamassa taantumaan ja maailman taloustilanne on ollut heikko, joten konkurssien määrän on ennustettu kasvavan. Tästä syystä toimeksiantona on ollut laatia opinnäytetyöraportti, jota niin toimeksiantajan kuin muidenkin asianajotoimistojen henkilökunta voi käyttää oppaana silloin, kun uusi konkurssi alkaa. Tutkimusongelmaksi muodostuikin kysymys ”Mitä toimenpiteitä konkurssipesän haltuunottoon liittyy?”.

Opinnäytetyössä on perehdytty konkurssimenettelyyn ja erityisesti konkurssipesän haltuunottoon sekä sen vaatimiin toimenpiteisiin. Työn tietoperustan keskeisin lähde on voimassaoleva lainsäädäntö, keskeisimpänä lakina konkurssilaki. Lisäksi lähteinä on käytetty lain esitöitä, oikeuskirjallisuutta, konkurssiain neuvottelukunnan suosituksia ja asiantuntijakirjoituksia. Tutkimusmenetelminä on käytetty lainopillista ja laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta. Henkilöhaastattelu on toteutettu teemahaastatteluna, ja haastattelun tuloksia on käsitelty teorian yhteydessä.

Työn johtopäätöksinä voidaan todeta, että pesänhoitajan tärkeimpinä tehtävinä voidaan pitää pesälle kuuluvien oikeuksien turvaamista. Velkojen kannalta pesänhoitajan tärkein tehtävä on mahdollisimman hyvän realisointituloksen aikaansaaminen. Koska täysimittainen konkurssimenettely on pitkä prosessi, tässä opinnäytetyössä on keskitytty vain ensimmäisessä vaiheessa suoritettavaan pesän haltuunottoon. Jatkotutkimuksen kohteena voisi tulevaisuudessa olla perehtyminen siihen, kuinka konkurssimenettely jatkuu sen jälkeen, kun pesä on otettu haltuun.

Asiasanat: insolvenssimenettely, konkurssi, konkurssipesän haltuunotto, pesänhoitaja, velallinen

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Business Economics, Option of Law and Administration

Author: Anni Heikkinen
Title of thesis: Measures Concerning Bankruptcy Seizure
Supervisor: Lea Isopoussu-Koponen
Term and year when the thesis was submitted: Spring 2012
Number of pages: 55 + 7

Bankruptcy is an insolvency procedure in which the debtor's estate is used to pay claims. A private entrepreneur, estate, limited company, general partnership or limited partnership can be declared bankrupt. At the end of full-length bankruptcy proceedings the creditors obtain a relative share of their claims depending on the size of the debt. In bankruptcy proceedings the creditors have the highest authority in issues concerning the bankruptcy. For administration of a bankruptcy estate the district court determines a trustee in a bankruptcy.

This thesis was conducted in association with Attorney's office Kylmänen & Onnela-Kariniemi Ltd which is located in the centre of Oulu and founded in 2005. Two attorneys of the office have acted as bankruptcy trustees in several dozen bankruptcies. Since the whole Europe is threatened with recession and the world's economic situation is currently weak, the number of bankruptcies is expected to rise in the near future. Therefore the assignment was to compose a thesis usable as a guidebook by the client as well as any other attorney's office personnel when a new bankruptcy proceeding begins. The primary research question of the thesis was as follows: What measures bankruptcy trustee has to take when a new bankruptcy proceeding begins?

Bankruptcy proceedings and especially the measures concerning bankrupts estate and its taking into possession were introduced in the thesis. The theoretical background for this thesis consisted of the consolidated legislation. The main law applied in the thesis was Bankruptcy Act. Other essential sources comprised of preliminary works of the law, guidelines of The Office of the Bankruptcy Ombudsman, legal literature and articles by professors of the law. The research methods employed were juridical and qualitative. A personal interview was conducted as a theme-interview and its results were discussed in connection with the theory.

Consequently, it can be concluded that the bankruptcy trustee's most important task is to guarantee the rights belonging to the bankrupt's estate. Creditor-wise the bankruptcy trustee's most important task is to achieve as good realization result as possible. Since the full-length bankruptcy proceeding is a long process, this thesis concentrated only on the section of taking bankrupt's estate into possession. The topic for a follow-up research could be investigating how the bankruptcy proceeding continues after the bankrupt's estate has been taken into possession.

Keywords: insolvency procedure, bankruptcy, bankruptcy seizure, bankruptcy trustees, debtor

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	KONKURSSI	12
2.1	Konkurssin edellytykset	12
2.2	Konkurssiin asettaminen	13
2.3	Konkurssin oikeusvaikutuksista	14
3	VELALLINEN	15
3.1	Velallisen oikeudet	16
3.2	Velallisen velvollisuudet	17
4	KONKURSSIPESÄN PESÄNHOITAJA	20
4.1	Pesähoitajan tehtävät	21
4.2	Hyvä pesähoitotapa	24
5	KONKURSSIPESÄN HALTUUNOTTO	26
5.1	Ilmoitusten toimittaminen	26
5.2	Omaisuu den haltuunotto	28
5.3	Kirjanpitoaineiston haltuunotto	31
5.4	Pankkitilien, luottokorttien ja kassan hoitaminen	32
5.5	Velalliselle osoitetun postin käsittely	33
5.6	Toimitilojen ja avaimien haltuunotto	35
5.7	Aineettomien oikeuksien selvittäminen	35
5.8	Velallisen solmimien sopimusten selvittäminen	36
5.9	Vakuutusten hoitaminen	37
5.10	Konkurssin alkaessa vireillä olevien oikeudenkäyntien loppuunsaattaminen	39
6	TYÖSUHTEISIIN LIITTYVÄT ASIAT	41
6.1	Työsopimusten irtisanominen	41
6.2	Työtodistusten laatiminen	43
6.3	Työsu hdesaatavien jakaminen massavelkaksiin ja valvottaviin velkoihin	44
6.4	Palkkaturva-asioiden hoitaminen	45
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	48
8	POHDINTA	50
	LÄHTEET	52

LYHENTEET

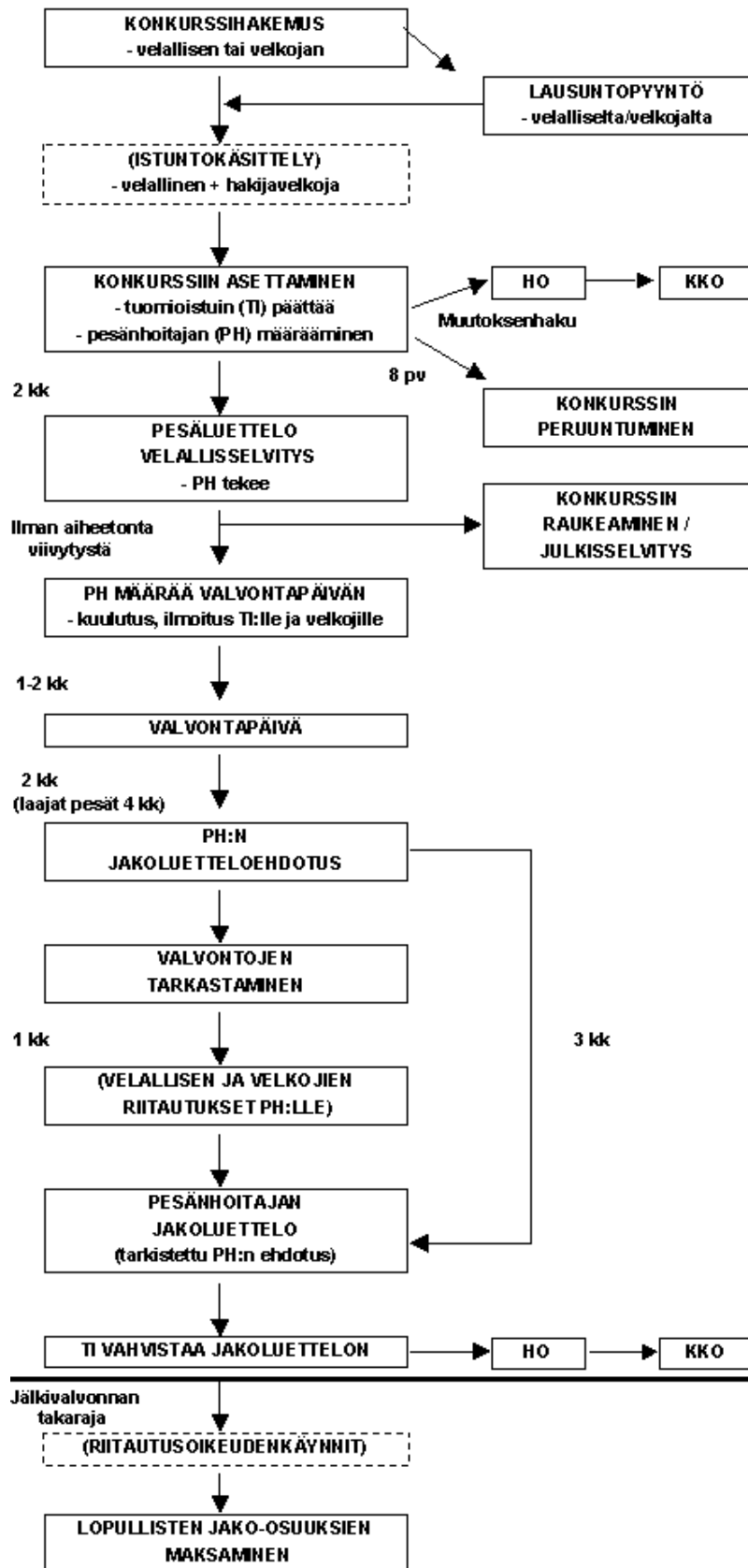
ELY-keskus	Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
HE	Hallituksen esitys
KonkL	Konkurssilaki 20.2.2004/120
Konk ValvA	Asetus konkurssipesien hallinnon valvonnasta 111/1995
OM	Oikeusministeriön asetus
TSL	Työsopimuslaki 26.1.2001/155

1 JOHDANTO

Velallinen, joka ei kykene vastamaan veloistaan, voidaan asettaa konkurssiin. Konkurssin tarkoitus on, että velallisen omaisuus käytetään sen velkojen maksuun niin pitkälle kuin varat riittävät. Jotta tämä tarkoitus toteutuisi, velallisen omaisuus siirtyy konkurssin alkaessa velkojien määräysvaltaan. Velallisen omaisuuden hoitamista ja myymistä sekä muuta konkurssipesän hallintoa varten tuomioistuin määrää pesänhoitajan. (Konkurssilaki 20.2.2004/120 1:1 §.) Tuomioistuin voi määrätä samaan konkurssipesään useamman kuin yhden pesänhoitajan, jos se on esimerkiksi tehtävän laajuuden vuoksi tarpeellista (KonkL 8:1.1 §). Tällaisten laajojen konkurssipesien hoitaminen on kuitenkin sen verran harvinaisempaa, että tässä opinnäytetyössä keskitytään vain sellaisten konkurssipesien hoitamiseen, joihin määrätään yksi konkurssipesän pesänhoitaja.

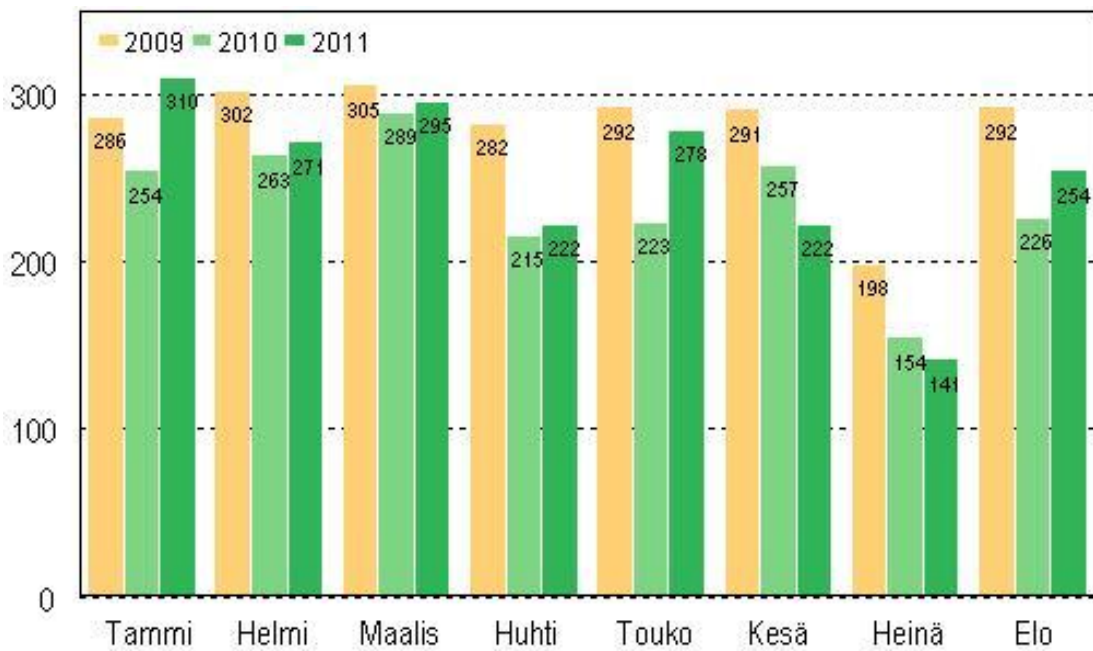
Opinnäytetyön aihe on saatu toimeksiantona Asianajotoimisto Kylmänen & Onnela-Kariniemi Oy:ltä, joka on Oulun keskustassa toimiva vuonna 2005 perustettu asianajotoimisto. Toimiston omistavat asianajajat Sirkku Kylmänen ja Marjatta Onnela-Kariniemi. Molemmat naiset ovat oikeustieteen kandidaatteja. Kylmänen on valmistunut vuonna 1981 Helsingin yliopistosta, ja Onnela-Kariniemi Lapin yliopistosta vuonna 1992. Sekä Kylmänen että Onnela-Kariniemi ovat toimineet useiden kymmenien eri konkurssipesien pesänhoitajina. Itse olen aloittanut työskentelyn kyseisessä asianajotoimistossa asianajosihteerinä keväällä 2011 ja toimin äitiysloman sijaisena aina kesään 2012 saakka. Olen päässyt seuraamaan, kuinka konkurssipesä käytännössä otetaan haltuun, ja mitä toimenpiteitä pesänhoitajalla on konkurssin alkaessa, pesänhoidon edetessä ja konkurssipesää lopetettaessa.

Tässä opinnäytetyössä käsitellään ensiksi konkurssin edellytyksiä ja sen oikeusvaikutuksia, velallisen asemaa konkurssissa sekä pesänhoitajan tehtäviä pääpiirteittäin. Työn tarkoituksena on kuitenkin ollut perehtyä erityisesti konkurssipesän haltuunottoon ja sen vaatimiin toimenpiteisiin. Sen vuoksi tutkimusongelmaksi on muodostunut kysymys ”Mitä käytännön toimia konkurssipesän haltuunottoon liittyy?”. Seuraavalla sivulla oleva kaavio kuvaa koko konkurssimenettelyä pääpiirteittäin.

KUVIO 1. Konkurssimenettely (Konkurssiasiamiehen toimisto 2004a, hakupäivä 21.10.2011).

Opinnäytetyö on ajankohtainen, sillä maailman taloustilanne on tällä hetkellä heikko, ja koko Eurooppaa uhkaa taantuma. Suomessa etenkin monet pienet kuljetus- ja rakennusyritykset ovat ajautuneet konkurssiin syksyn 2011 aikana, ja konkurssien määrän on ennustettu kasvavan entisestään vuoden 2012 kuluessa. Alla oleva kuvio 2 kertoo, että tammi-elokuun aikana vuonna 2009 Suomessa aloitettiin 2248 konkurssia. Vuotta myöhemmin samassa ajassa konkurssia alkoi 1881 kappaletta, kun taas vuonna 2011 Suomessa pantiin vireille 1993 konkurssia. Se on kuusi (6,0) prosenttia enemmän kuin samassa ajassa vuotta aikaisemmin.

KUVIO 2. Vireille pannut konkurssit tammi-elokuussa 2009–2011 (Tilastokeskus 2011, hakupäivä 20.10.2011).

	Konkurssit tammi-elokuu 2011	Henkilökunnan määrä tammi-elokuu 2011	Konkurssit tammi-elokuu 2010	Henkilökunnan määrä tammi-elokuu 2010
Maa-, metsä- ja kalatalous	41	102	37	104
Teollisuus, kaivostoiminta, energia- ja vesihuolto	189	1 470	209	1 844
Rakentaminen	530	2 733	476	2 138
Kauppa	375	1 321	334	924
Kuljetus ja varastointi	195	981	172	908
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	141	558	138	649
Muut palvelut	487	1 980	438	2 707
Toimiala tuntematon	35	35	77	77
Konkurssit / henkilökunta yhteensä	1 993	9 180	1 881	9 351

KUVIO 3. Konkurssiin haetut yritykset toimialan (TOL 2008) ja henkilökunnan määrän mukaan tammi-elokuussa 2011 ja 2010 (Tilastokeskus, hakupäivä 20.10.2011).

Yläpuolella olevasta kuviosta 3 käy ilmi, että kaikissa konkurssiin haetuissa yrityksissä työskenteli tammi-elokuussa 2011 yhteensä 9180 työntekijää, mikä on 171 henkeä vähemmän kuin samana aikana vuonna 2010. Tammi-elokuussa 2011 vireillepantujen konkurssien määrä kasvoi kaikilla muilla tarkastelluilla päätoimialoilla, paitsi teollisuusalalla. Rakentamisen alalla konkurssien määrä taas lukumääräisesti kasvoi eniten.

Opinnäytetyön tietoperustan keskeisin lähde on voimassaoleva lainsäädäntö, tärkeimpänä lakina konkurssilaki. Muina lähteinä on käytetty lain esitöitä, oikeuskirjallisuutta, konkurssiasian neuvottelukunnan suosituksia ja asiantuntijakirjoituksia. Konkurssiasian neuvottelukunnan suosituksista on kerrottu tarkemmin luvussa 4.2. Lisäksi työssä on haastateltu asianajaja Marjatta Onnela-Kariniemeä, joka on toiminut muun muassa Oulun Osuuspankin yrityslakimiehenä ja Haapajärven Osuuspankin apulaisjohtajana. 2000-luvun alussa, ennen yksityisyrittäjäksi ryhtymistä, Onnela-Kariniemi työskenteli Asianajotoimisto Helevä & Hollmén Oy:ssä, jolloin hän oli ensimmäistä kertaa konkurssipesän pesänhoitajana. Henkilöhaastattelu on toteutettu

teemahaastatteluna, joka onkin tässä opinnäytetyössä käytetty tutkimusmenetelmä. Teemahaastattelun kysymykset ovat opinnäytetyöraportin liitteenä (liite 1). Tässä raportissa haastattelun tuloksia on käsitelty teorian yhteydessä, eli käytössä on ollut niin sanottu vetoketjumalli.

Jokaisella konkurssilla on omat erityispiirteensä, joten kaikkia tässä raportissa mainittuja toimenpiteitä ei ole tarpeellista suorittaa jokaisen konkurssin alkaessa. Suurin osa toimenpiteistä on kuitenkin sellaisia, jotka on suoritettava jokaisessa konkurssipesässä pesän laajuudesta tai laadusta riippumatta. Monet pesänhoitajalle kuuluvat toimenpiteet, esimerkiksi ilmoitusten toimittaminen velkojille ja pesäluettelon laatiminen, ovat sellaisia, että myös asianajosihteeri voi niitä itsenäisesti hyvin pitkälle valmistella. Sen vuoksi tavoitteena on ollut laatia opinnäytetyöraportti, jota koko toimiston henkilökunta voi käyttää oppaana silloin, kun uusi konkurssi alkaa. Tarkoituksena on ollut, että raportista löytyy helposti etenkin konkurssipesän haltuunottoon kuuluvat toimenpiteet. Sen vuoksi luvussa viisi on eritelty tarkemmin ne toimenpiteet, jotka on suoritettava heti konkurssin alkaessa. Lisäksi raportin loppuun on laadittu liitteeksi muistilista (liite 2), joka helpottaa konkurssin alkaessa vaadittavien toimenpiteiden muistamista ja suorittamista.

2 KONKURSSI

Konkurssi on siis eräänlainen maksukyvyttömyysmenettely eli insolvenssimenettely. Velallisella todetaan olevan niin paljon velkoja, että hän ei kykene maksamaan niitä takaisin. Konkurssimenettely koskee velallisen kaikkia velkoja. Velallisen koko omaisuus käytetään kerralla hänen velkojensa maksamiseen massavelkojen suorittamisen jälkeen jakoluettelon mukaisesti. Jokainen vakuudeton velkoja saa jako-osuuden omalle saatavalleen velkojen suuruuden mukaisessa suhteessa. Mitä enemmän velallisella on euromääräisesti suuria velkoja sitä pienemmän jako-osuuden jokainen velkoja tulee siis saamaan. Jos velkojalle ei kuitenkaan kertyisi konkurssipesän varoista 50:tä euroa suurempaa jako-osuutta, velkojan saatava voidaan jättää varoja jaettaessa huomiotta (KonkL 18:2 §).

2.1 Konkurssin edellytykset

Konkurssilain 1:1.1 §:n mukaan velallinen, joka ei kykene vastaamaan veloistaan, voidaan asettaa konkurssiin tuomioistuimen päätöksellä. Velallisen on oltava muuten kuin tilapäisesti maksukyvytön eikä hänellä voi olla mahdollisuutta maksaa velkojaan niiden erääntyessä (KonkL 2:1.2 §). Kun velallisen maksukykyä arvioidaan, täytyy velallisen taloudellista tilannetta tarkastella kokonaisuutena ja velallisen tulonhankkimiskyky sekä luotonsaantimahdollisuudet on otettava huomioon (Könkkälä 2005, 707). Pysyvästä maksukyvyttömyydestä osoituksena on yleensä se, että velat ovat maksamatta useiden kuukausien ajalta (Nenonen 2004, 7). Myös silloin, jos velallinen itse ilmoittaa olevansa maksukyvytön, eikä ilmene sellaisia syitä, joiden perusteella velallisen ilmoitusta pitäisi epäillä, velallista pidetään maksukyvyttömänä (KonkL 2:3.1 §).

Velkoja voi vaatia konkurssiin asettamista, jos saatava velalliselta perustuu lainvoimaiseen tuomioon tai muuhun täytäntöönpanoperusteeseen, velallisen allekirjoittamaan sitoumukseen, jota velallinen ei kiistä, tai jos saatavan oikeellisuutta ei voida perustellusti epäillä (KonkL 2:2.1 §). Mikä tahansa sellainen saatava, joka voidaan merkitä pesäluetteloon, ja jolle voidaan periaatteessa maksaa jako-osuus konkurssipesän varoista, kelpaa konkurssihakemuksen perusteeksi (Könkkälä 2005, 701).

Konkurssiin voidaan asettaa luonnollinen henkilö, osakeyhtiö, henkilöyhtiö taikka jokin muu yhteisö tai säätiö. Myös kuolinpesä ja konkurssipesä voidaan asettaa konkurssiin. (KonkL 1:3.1 §.) Tässä opinnäytetyössä ei kuitenkaan käsitellä erikseen kuolinpesän tai konkurssipesän konkurssiin liittyviä seikkoja. Konkurssiin ei voida asettaa valtiota, kuntaa tai Ahvenanmaan maakuntaa (KonkL 1:3.2 §). Jos konkurssiin on asetettu yhteisö tai säätiö, velallisen velvollisuudet koskevat sitä, joka on henkilökohtaisesti vastuussa yhteisön velvoitteista taikka oikeushenkilön toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä, selvitysmiestä tai muuta sellaista luonnollista henkilöä, joka voidaan rinnastaa johonkin edellä mainittuun asemaan (KonkL 4:12.1 §).

2.2 Konkurssiin asettaminen

Konkurssiin asettamista voi siis hakea joko velallinen itse tai joku velkojista. Hakemus on tehtävä sille käräjäoikeudelle, jonka toimialueella velallisen toimintaa johdetaan (KonkL 7:2.1 §). Kysymyksessä on velkojan ja velallisen välinen oikeudenkäynti silloin, kun hakijana on joku velkojista. Tällöin velkoja toimii omissa nimissään ja omaan lukuunsa, vaikka tämä käynnistääkin kollektiivisen menettelyn, jonka piiriin kaikki velallisen velkojat tulevat. Konkurssin alkaessa ei siis ole enää merkitystä sillä, kuka velkoja konkurssia on hakenut. (Könkkälä 2005, 700.)

Konkurssilain 1:4 §:ssä on säädetty, että konkurssi alkaa, kun velallinen asetetaan tuomioistuimen päätöksellä konkurssiin. Käräjäoikeus toimittaa konkurssipesän pesänhoitajalle heti konkurssin alkaessa päätöksen ja kuulutuksen konkurssin alkamisesta sekä pesänhoitajan todistuksen. Päätöksestä selviää selostus asiasta ja se, kuka konkurssia on hakenut. Kuulutuksessa konkurssin alkamisesta ilmenee diaarinumeron lisäksi konkurssin alkamispäivä ja kellonaika minuutin tarkkuudella, vireilletulopäivä sekä konkurssivelallisen ja pesänhoitajan tiedot. Todistuksessa eli määräyskirjassa ilmoitetaan pesänhoitajan määräämisestä. (HE 26/2003 vp, 91.) Tuomioistuin huolehtii siitä, että kuulutus konkurssin alkamisesta julkaistaan Virallisessa lehdessä ja määrää tarvittaessa, että pesänhoitaja julkaisee kuulutuksen yhdessä tai useammassa päivälehdessä (KonkL 22:1 §).

Pääsääntö on, että konkurssiin asetettu yritys lakkaa olemasta konkurssin jälkeen (Oikeuslaitos 2010, hakupäivä 26.9.2011). Koska konkurssin alkamisella on merkittäviä oikeusvaikutuksia, ja pesänhoitajalla toimimisvelvoitteita, pesänhoitajaksi ehdotetun tulee hakijavelkojan ja

tuomioistuimen kanssa sopia etukäteen konkurssipäätöksen antamisen ajankohdasta. Tällä taataan se, että pesänhoitaja voi varata aikaa sellaisille toimenpiteille, jotka on tehtävä välittömästi konkurssin alettua. (Nenonen 2004, 12.)

2.3 Konkurssin oikeusvaikutuksista

Konkurssin alkaminen vaikuttaa merkittävästi konkurssivelallisen lisäksi velkojien, työntekijöiden sopijakumppanien, omistajien ja muiden velallisen toimintapiiriin kuuluvien tahojen asemaan (Tenhunen & Ekdahl 2005, 713). Konkurssin vaikutukset voidaan jakaa henkilökohtaisiin, varallisuus oikeudellisiin ja prosessioikeudellisiin vaikutuksiin (Koulu 2004, 151). Näiden lisäksi vaikutukset voidaan erotella vielä rikosoikeudellisiin, työoikeudellisiin ja vero-oikeudellisiin vaikutuksiin (Tenhunen ym. 2005, 713). Kaikki konkurssin tuomat oikeusvaikutukset, olivat ne millaisia tahansa, tulevat voimaan konkurssiin asettamispäätöksen ilmoittamalla kellonlyömällä (Koulu 2004, 154).

Velallisen velvollisuudet avustaa pesänhoitajaa ja edistää pesän selvitystä ovat konkurssin kannalta tärkeimmät vaikutukset (Tenhunen ym. 2005, 713). Velallisen velvollisuuksista kerrotaan tarkemmin tämän raportin luvussa 3.2. Konkurssilain 3:1 §:n nojalla konkurssin alettua velallinen menettää oikeuden määrätä konkurssipesään kuuluvasta omaisuudestaan. Velallinen menettää määräysvallan kaikkeen konkurssipesään kuuluvaan omaisuuteen, joten hän ei voi esimerkiksi luovuttaa tai pantata omaisuutta. Vaikka velallisella ei myöskään ole käyttö- tai hallintaoikeutta kyseessä olevaan omaisuuteen, hän kuitenkin edelleen omistaa konkurssipesään kuuluvan omaisuuden. (HE 26/2003 vp, 47.)

Monesti luonnollisen henkilön konkurssi tuo rajoituksia siihen, onko hän kelvollinen yhteiskunnallisiin luottamustehtäviin. Konkurssitila estää yleensä myös luvanvaraisten elinkeinojen harjoittamisen. (Koulu 2004, 152.) Velallinen voidaan määrätä jopa liiketoimintakieltoon, jos hän on liiketoiminnassaan menetellyt törkeän sopimattomasti velkoja kohtaan, laiminlyönyt liiketoimintaan liittyvät velvollisuudet törkeästi tai ollut toistuvasti osallisena konkurseissa. Velallinen voidaan määrätä liiketoimintakieltoon vähintään kahdeksi ja enintään viideksi vuodeksi. (Laki liiketoimintakiellosta 13.12.1985/1059 1:3, 1:5 §.)

3 VELALLINEN

Säännökset velallisen myötävaikutusvelvollisuudesta, tietojen antamisesta, maastapoistumiskiellosta ja pakkokeinoista koskevat käytännössä sitä henkilöä, joka on tosiasiallisesti johtanut velallisen elinkeinotoimintaa. Eli kun velallisena on oikeushenkilö, velallista koskevia säännöksiä sovelletaan esimerkiksi toimitusjohtajaan, hallituksen jäseneen tai vastuunalaiseen yhtiömieheen, kun taas toiminimen konkurssissa velallinen on luonnollinen henkilö itse. Velallinen ei välttämättä kuitenkaan ole juuri se, joka on toiminut jossakin edellä mainitussa tehtävässä silloin, kun konkurssi on alkanut. Velallisen edustajana voidaan pitää myös sellaista henkilöä, joka on ollut edellä mainitussa asemassa konkurssihakemuksen tekemistä edeltäneen vuoden aikana. Tästäkin voidaan poiketa, jos tuomioistuin määrää, että velallista edustaa se, joka on ollut yhteisössä esimerkiksi toimitusjohtajana aikaisemmin kuin vuotta ennen konkurssin alkamista. (KonkL 4:12.1 §, Nenonen 2004, 60.)

Konkurssin alkaessa velallinen saattaa tuntea joskus suurta epäonnistumisen tunnetta ja häpeää, kun taas joissakin tapauksissa velallinen saattaa ajatella, että pesänhoitaja on rosvo, joka ryövää velallisen omaisuuden. Pesänhoitajan on kuitenkin selvitettävä velalliselle, että konkurssi on vain yksi lain säätämä tapa lopettaa kannattamaton liiketoiminta. Yleensä konkurssin alkaessa eri yhtiömuotojen velallisten käyttäytymisessä ei ole suurta eroa. Kuitenkin konkurssimenettelyssä kommandiittiyhtiön ja avoimen yhtiön vastuunalaiset yhtiömiehet sekä toiminimen omistajat jäävät vastaamaan kaikista veloistaan vielä konkurssin päättyessäkin, toisin kuin osakeyhtiön velallinen. Monesti vastuunalaiset yhtiömiehet ja toiminimen omistajat haluavatkin, että velkojen määrä vähenisi, ja näin henkilökohtaisten vastuiden määrä jäisi mahdollisimman pieneksi. Tämän vuoksi kyseiset velalliset pyrkivät yleensä mahdollisimman hyvään realisointitulokseen kertomalla aktiivisesti ja avoimesti kaikesta omaisuudestaan. (Onnela-Kariniemi 9.12.2011, haastattelu.)

Pääsääntöisesti velalliset suhtautuvat sekä konkurssimenettelyyn että pesänhoitajaan asiallisesti. Joskus pesänhoitaja saattaa kuitenkin törmätä hankalaan tai epärehelliseen velalliseen sekä velallisen ”vilunkiin”. On muistettava, että eri yhtiömuodoissa yritysten toimintatapa on hyvin erilainen. Osakeyhtiön velallinen on saattanut syyllistyä rikokseen useammin kuin esimerkiksi toiminimen omistaja. Tämä johtuu siitä, että toiminimenhaltijan ja kommandiittiyhtiön sekä

avoimen yhtiön vastuunalaisella yhtiömiehellä on oikeus käyttää yhtiössä olevia rahavaroja eri tavalla kuin osakeyhtiössä. Osakeyhtiössä yksityisotot henkilökohtaisiin menoihin tai perheen kassaan eivät ole samalla tavalla mahdollisia kuin edellä mainituissa yhtiömuodoissa. Pesänhoitajan tulee siis olla aktiivinen, jotta sellaisetkin omaisuuserät, joita velallinen mahdollisesti yrittää piilotella, tulee selvitettyä. (Onnela-Kariniemi 9.12.2011, haastattelu.)

3.1 Velallisen oikeudet

Konkurssiasiain neuvottelukunnan suositus on, että heti kun konkurssi alkaa, pesänhoitaja selvittää konkurssivelalliselle konkurssimenettelyn kulun ja antaa hänelle tiedoksi konkurssiasiain neuvottelukunnan laatiman esitteen velallisen oikeuksista ja velvollisuuksista (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009b, hakupäivä 16.10.2011). Velallista on kohdeltava asiallisesti ja hänen etunsa on otettava pesän selvityksessä ja hoidossa huomioon (KonkL 4:1 §). Niin velallisen kuin pesänhoitajankin tulisi muistaa, että missään inhimillisessä kanssakäymistilanteessa epäasiallisella käytöksellä ja tiuskimisella tuskin saa mitään hyvää aikaiseksi. Liika ”mestaroiminen” puolestaan saattaa aiheuttaa sen, että velallinen ei halua myötävaikuttaa pesän selvittämiseen. Useimmiten velallisen myötävaikutus toteutuu helpommin asiallisella keskustelulla kuin pakkokeinoilla uhkailemalla. (Nenonen 2004, 60.)

Velallisella, aivan kuten kaikilla velkojillakin, on oikeus saada pesänhoitajalta ne tiedot, jotka koskevat konkurssipesää ja sen hoitoa (KonkL 4:2.1 §). Pesänhoitajan on toimitettava velalliselle tiedoksi pesäluettelo, velallisselvitys, jakoluetteloehdotus, jakoluettelo ja vuosiselonteko (Konkurssiasiamiehen toimisto 2004a, hakupäivä 16.10.2011). Tähän tietojensaantioikeuteen kuuluu myös velallisen oikeus osallistua velkojainkokoukseen (KonkL 2:4.1 §). Hänellä ei kuitenkaan ole kokouksessa äänivaltaa (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009b, hakupäivä 16.10.2011). Pesänhoitajan on oma-aloitteisesti kerrottava velalliselle konkurssimenettelystä ja velallisen oikeuksista sekä velvollisuuksista yleisesti. Lisäksi voi olla syytä tiedustella, onko velallinen kiinnostunut saamaan jostakin erityisestä asiasta lisätietoa. Tällaisia asioita voivat olla esimerkiksi velalliselle aiheutuvat veroseuraamukset myyntivoitosta ja realisoinnit, jotka vaikuttavat hänen takauksensa määrään. (Nenonen 2004, 61.)

Jos velallinen on luonnollinen henkilö, hänelle itselleen sekä hänen elatuksensa varassa oleville on myönnettävä konkurssipesän varoista avustusta, jos heidän toimeentuloaan ei muuten voida turvata. Avustusta voidaan myöntää myös avoimen yhtiön yhtiömiehelle, kommandiittiyhtiön vastuunalaiselle yhtiömiehelle tai osakeyhtiön johtoon kuuluvalla osakkeenomistajalla, jos hän on hankkinut yhtiöstä pääasiallisen toimeentulonsa. Avustusta myönnettäessä on kuitenkin otettava huomioon velallisen muut ansaintamahdollisuudet sekä se, kuinka hän on avustanut pesän selvittämistä, ja onko konkurssipesällä ylipäättäen varoja avustuksen suorittamiseen. Velallinen voi saada avustusta enintään konkurssin alkamista seuraavien kuuden kuukauden aikana. (KonkL 4:3 §.)

3.2 Velallisen velvollisuudet

Velallisen täytyy myötävaikuttaa siihen, että pesänhoitaja voi suorittaa pesänhoitoon liittyvät tehtävät ja siihen, että konkurssimenettely voidaan saattaa päätökseen asianmukaisesti. Erityisesti velallisen tulee huolehtia siitä, että pesänhoitaja saa hallintaansa pesään kuuluvan omaisuuden ja toimitilat sekä tietojärjestelmät, jotka ovat olleet velallisen käytössä. (KonkL 4:5 §.) Tämän vuoksi velallisen on luovutettava pesänhoitajalle muun muassa yritystoimintaan liittyvät salasanat (HE 26/2003 vp, 63). Lisäksi velallisen täytyy antaa pesänhoitajalle pesäluettelon laatimista varten tarpeelliset tiedot konkurssipesään kuuluvasta omaisuudesta ja konkurssisaatavista, sekä kaikki muut tämän tehtävän hoitamiseen tarvittavat tiedot (KonkL 4:5 §). Velallisen myötävaikutusvelvollisuudesta ei saa aiheutua kohtuutonta haittaa velalliselle, esimerkiksi hänen ansiotyönsä ei saa estyä konkurssin vuoksi (Nenonen 2004, 61). Jos velallisen on saavuttava antamaan pesänhoitajalle tietoja pesästä, hänellä on oikeus konkurssipesän varoista maksettavaan kohtuulliseen korvaukseen tarpeellisista matka- ja toimeentulokustannuksista (KonkL 4:7 §).

Aivan kuten pesänhoitajaltakin, niin myös velalliselta odotetaan oma-aloitteisuutta; velallisen tulee ilmoittaa pesänhoitajalle sellaiset seikat, jotka voivat olla pesänhoitajalle tarpeellisia, vaikka pesänhoitaja ei niitä olisikaan erikseen kysynyt tai pyytänyt (HE 26/2003 vp, 63). Velallisen on oltava pesänhoitajan tavoitettavissa ja ilmoitettava tälle yhteystietonsa, ja jos pesänhoitaja pyytää, velallisen on saavuttava pesänhoitajan tai velallisen toimitiloihin (KonkL 4:5.3 §).

Velalliselle tulee erityisesti korostaa sitä, että hänellä on velvollisuus ilmoittaa pesänhoitajalle myös muuttuneet yhteystiedot (Nenonen 2004, 63).

Velallisen on vahvistettava pesäluettelo oikeaksi allekirjoituksellaan. Jos velallinen ei voi vahvistaa pesänhoitajan laatimaa pesäluetteloa, hänen tulee esittää pesänhoitajalle mahdolliset oikaisut, lisäykset ja huomautukset, jotta pesäluettelo on todenmukainen. Pesänhoitaja voi tarvittaessa vaatia, että tuomioistuin määrää velallisen allekirjoittamisen sijasta saapumaan tuomioistuimeen ja siellä vahvistamaan pesäluettelon valallaan oikeaksi. (KonkL 4:6.1-2 §.) Yleensä pesänhoitaja toimii näin, jos velallinen kieltäytyy pesäluettelon allekirjoittamisesta, tai jos pesänhoitaja epäilee, että pesäluettelosta puuttuu omaisuutta. Pesänhoitajan ei kuitenkaan tarvitse perustella vaatimustaan. (Nenonen 2004, 64.)

Joskus pesänhoitajan tehtävät eivät suju aivan niin kuin pitäisi. Tällainen tilanne voi johtua siitä, että velallinen ryhtyy rikolliseen toimeen estääkseen tai vaikeuttaakseen konkurssin täytäntöönpanoa tai saavuttaakseen oikeudetonta hyötyä. Konkurssiasiaan liittyvät velallisen rikokset voidaan jakaa kahteen pääryhmään: velallisen epärehellisyysrikokset ja velallisen petosrikokset. Ennen konkurssia tehdyt rikokset ovat epärehellisyysrikoksia, ja silloin pesänhoitajan tehtävät liittyvät asioiden jälkikäteiseen selvittämiseen. Petosrikokset taas tapahtuvat sen jälkeen, kun päätös konkurssiin asettamisesta on annettu ja pesänhoitaja on määrätty. (Ovaska 2008, 472-473.) Esimerkiksi silloin, jos velallinen antaa pesäluettelon laatimista varten väärää tai harhaanjohtavaa tietoa, hänet voidaan tuomita sakkoon tai jopa vankeuteen velallisen petoksesta (Rikoslaki 19.12/1889/39 39:2 §).

Konkurssilain 4:11 §:ssä on säädetty, että jos pesänhoitaja ei pysty hoitamaan tehtävänsä asianmukaisesti sen takia, että velallinen laiminlyö myötävaikutus- ja tietojenantovelvollisuutensa, tuomioistuin voi määrätä velallisen täyttämään tämän velvollisuudet sakon uhalla. Jos velallisen niskoittelu jatkuu uhkasakosta huolimatta, velallinen voidaan määrätä vankeuteen. Tätä pykälää sovelletaan esimerkiksi silloin, kun velallinen kieltäytyy antamasta tietoja pesäluetteloa varten tai kun laiminlyönti vaikuttaa omaisuuden haltuunottoon (HE 26/2003 vp, 67). Ennen pakkokeinoesityksiin ryhtymistä pesänhoitajan tulee kuitenkin kertoa velalliselle tarkoin menettely, jota häneltä edellytetään sekä huomauttaa mahdollisesta uhkasakosta ja vankeudesta, jotka

niskoittelusta voi seurata. Ilmoitus kannattaa tehdä sekä suullisesti että kirjallisesti. (Nenonen 2004, 65.)

Perustuslain mukaan jokaisella on oikeus lähteä maasta (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 2:9.2 §). Tästä huolimatta tuomioistuin voi määrätä velallisen maastapoistumiskieltoon, jos on syytä epäillä, että velallinen poistuu maasta ja näin laiminlyö myötävaikutus- ja tietojenantovelvollisuutta (KonkL 4:8.1 § 3k). Maastapoistumiskielto on jyrkkä rajoitus, ja kieltokynnys on siis suhteellisen korkea (Koulu 2004, 153).

Joka tapauksessa pesänhoitajan olisi hyvä muistaa, että velallinen ja velallisen edustajat eivät ole hänen vastapuoliaan. He ovat henkilöitä, joita oikein kohtelemalla pesän hoito ja selvitys voivat helpottua ja näin realisointituloksetkin voi parantua. Toki velallisen mahdollisesti tekemään rikokseen tai velkojia vahingoittavaan menettelyyn on puututtava, mutta yleisenä toimintaohjeena ei saa olla ”velallinen linnaan” –asenne. (Nenonen 2004, s. 59.)

4 KONKURSSIPESÄN PESÄNHOITAJA

Konkurssilain kahdeksannessa luvussa on säädetty konkurssipesän pesähoitajasta. Tuomioistuin määrää pesähoitajan konkurssin alkaessa (KonkL 8:1.1 §). Pesähoitajaksi voidaan määrätä henkilö, joka on antanut suostumuksensa tehtävään ja jolla on tehtävän vaatima kyky, taito sekä kokemus, ja joka on muutenkin tehtävään sopiva (KonkL 8:5.1 §). Vaadittavalla kyvyllä, taidolla ja kokemuksella tarkoitetaan sitä, että henkilöllä on ammattitaito, joka on hankittu tehtävän edellyttämällä koulutuksella ja työkokemuksella, vaikka erityistä koulusta pesähoitajaksi ei olekaan (HE 26/2003 vp, 96). Tästä huolimatta olettaen on, että pesähoitaja on aina lakimies (Oikeusministeriö 2003, 48). Syy tähän voi olla se, että markkinatalousmaissa yleisenä ilmiönä on pesähoitajatoimen ammatillistuminen. Erityisesti Suomessa pesähoitajan tehtävään ovat erikoistuneet lakimiehet, yleensä asianajajat. (Koulu 2004, 175.)

Tuomioistuimen on varattava suurimmille velkojille tilaisuus tulla kuulluksi ennen konkurssipesän pesähoitajan määräämistä (KonkL 8:1.2 §). Tuomioistuin voi kehottaa velkojan pyynnöstä pesähoitajaehdokkaista laatimaan ehdotuksen palkkiovaatimuksistaan. Lopulta pesähoitajaksi määrättävän henkilön tuomioistuin kuitenkin harkitsee itsenäisesti. Tarkoituksena ei siis ole, että pesähoitajaehdokkaiden kesken järjestetään tarjouskilpailu, jonka voittaja on edullisemman tarjouksen tehnyt ehdokas. (Laaka 2004, 125.)

Sen lisäksi, että pesähoitajalla on oltava asianmukaiset toimistotilat ja tekniset laitteet sekä riittävästi henkilökuntaa, hänellä täytyy olla myös yhteistyökykyä ja neuvottelutaitoja (Nenonen 2004, 24). Pesähoitajan on pystyttävä suhtautumaan velalliseen asiallisesti tilanteessa kuin tilanteessa. Pesähoitajan tärkeimpiä ominaisuuksia ovat riipeys ja tehokkuus. Hänen täytyy tarttua heti esille tulleisiin ongelma-asioihin ja hoitaa ne järkevästi. Lisäksi pesähoitajalla täytyy olla hyvät kontaktit eri alojen asiantuntijoihin sekä omiin kollegoihin. (Onnela-Kariniemi 9.12.2011, haastattelu.)

Suosittelavaa olisi, että pesähoitaja nauttii velkojien luottamusta, jonka hän on aikaisemmalla toiminnallaan saavuttanut (HE 26/2003 vp, 96). Tietysti on sanomattakin selvää, että jokainen pesähoitaja hoitaa joskus ensimmäistä konkurssipesää. Pesähoitajan tehtävään voi kuitenkin

saada jonkinlaista tuntumaa esimerkiksi pesänhoitajan avustajana tai velkojan edustajana. Pesänhoitajalta vaaditaan paljon, ja siksi hänen tulee olla juristin lisäksi joskus myyntimies, hallintopäällikkö ja jopa diplomaatti. (Nenonen 2004, 24.)

Laiminlyönnit, jotka ovat tapahtuneet aikaisempien konkurssipesien hoidossa, ovat yleensä osoitus sopimattomuudesta pesänhoitajan tehtävään. Myös aiemmin tehdyt rikokset, taloudellinen asema tai huono terveydentila voivat olla esteenä pesänhoitajaksi ryhtymiselle. (HE 26/2003 vp, 96.) Pesänhoitajaksi ei voida valita henkilöä, joka on velalliseen tai velkojaan sellaisessa suhteessa, joka voi vaarantaa hänen riippumattomuuttaan velalliseen nähden, tasapuolisuuttaan velkoja kohtaan tai voi muulla tapaa vaarantaa hänelle kuuluvien tehtävien asianmukaisen hoidon (KonkL 8:5.1 §). Tällaiseksi vaarantavaksi tekijäksi voidaan katsoa esimerkiksi se, että pesänhoitajaksi ehdotettu on ollut velkojan tai velallisen palveluksessa (Koulu 2004, 188).

Pesänhoitaja voidaan vapauttaa tehtävästään konkurssilain 8:6 §:n mukaisesti, jos hän on tehtävään esteellinen, laiminlyö tehtäviään tai menettelee lain tai hyvän pesänhoitotavan vastaisesti niin, että häntä ei voida enää pitää tehtävään sopivana. Vapauttaminen voi johtua myös jostakin muusta painavasta syystä tai siitä, että pesänhoitaja itse pyytää vapautusta pätevästä syystä. Jos pesänhoitaja vapautetaan tehtävästään, tilalle määrätään uusi pesänhoitaja. (KonkL 8:6 §.)

4.1 Pesänhoitajan tehtävät

Konkurssipesän asioissa ylin päätäntävalta on velkojilla (KonkL 14:2 §). Tämä periaate on mahdollista toteuttaa järjestämällä velkojainkokous, jossa paikalla olevat velkojat päättävät konkurssiin liittyvistä asioista. Osa konkurssipesän asioista on kuitenkin rajattu yksinomaan pesänhoitajan päätäntävaltaan. (Nenonen 2004, 26.) Tällaisiin tehtäviin kuuluvat muun muassa asiat, jotka koskevat pesäluettelon, velallisselvityksen ja jakoluettelon laatimista, saatavien selvittämistä sekä palkkaturvaa (KonkL 18:8.1 §). Tämän raportin luvussa 5.2 on keskitytty siihen, mitä konkurssilain 14:5.1 §:n ensimmäisessä kohdassa on säädetty: pesänhoitajan on otettava haltuun pesään kuuluva omaisuus. Saman momentin kohdissa 2-9 on määrätty muista pesänhoitajalle kuuluvista tehtävistä siinä järjestyksessä, jossa konkurssi etenee.

Pesänhoitajan on muun muassa ryhdyttävä niihin toimiin, joilla turvataan velallisen saatavien perintä ja pesälle kuuluvat oikeudet. Pesänhoitajan tulee suorittaa palkkaturvaa koskevat tehtävät ja irtisanoa sellaiset sopimukset, joiden voimassaolo ei ole pesänhoidon kannalta tarpeellista (KonkL 14:5.1 § 2-3k). Lisäksi pesänhoitajalla on oikeus päättää konkurssipesän juoksevaan hallintoon kuuluvista asioista (KonkL 18:8.2 §). Juoksevan hallinnon tavanomaisina toimina voidaan pitää esimerkiksi verotukseen ja kirjanpitoon liittyviä asioita sekä massavelkojen maksamista ja saatavien perimistä (Laaka 2004, 231).

Pesänhoitaja selvittää pesän laajuuden sekä laatii pesäluettelon ja velallisselvityksen. Mikäli konkurssi ei raukea, hän määrää valvontapäivän ja vastaanottaa valvonnat sekä selvittää ne saatavat, jotka voidaan ottaa huomioon ilman valvontaa. Tämän jälkeen pesänhoitaja laatii jakoluetteloehdotuksen ja mahdollisten riitautusten jälkeen jakoluettelon, jonka mukaisesti varat tilitetään velkojille. Konkurssin päättyessä pesänhoitaja vastaa konkurssin lopputilityksen tekemisestä. Lisäksi pesänhoitajan tulee huolehtia pesään kuuluvan omaisuuden myynnistä. (KonkL 14:5.1 §.) Konkurssilain tehtäväluettelo ei ole aivan tyhjentävä, sillä pesänhoitajan toimimisvelvollisuus voi perustua myös velkojen antamaan ohjeeseen tai pyyntöön ilman, että siitä on säädetty laissa (HE 26/2003 vp, 96).

Sivulla kahdeksan olevasta kaaviosta käy ilmi, että konkurssi alkaa siitä, kun velallinen tai velkoja tekee konkurssihakemuksen ja toimittaa sen tuomioistuimelle (KonkL 1:1.1 §). Konkurssiin asettamisen jälkeen pesänhoitajalla on kaksi kuukautta aikaa laatia pesäluettelo ja velallisselvitys (KonkL 9:1.2 §, 9:2.2 §). Pesäluetteloon on eriteltävä velallisen omaisuus konkurssin alkaessa, arvio omaisuuden arvosta rahaksi muutettuna ja velallisen velat sekä muut sitoumukset (KonkL 9:1.1). Pesäluettelo toimitetaan tiedoksi velalliselle ja suurimmille velkojille (KonkL 9:1.4 §).

Velallisselvitys on pesänhoitajan laatima selvitys velallisesta ja velallisen konkurssia edeltäneestä toiminnasta. Velallisselvityksestä tulee käydä ilmi velallisen omistussuhteet, konkurssin pääasialliset syyt, yrityksen kirjanpidon hoito ja mahdolliset toiminnan johtamiseen käytetyt välikädet. Pesänhoitajan on lisäksi selostettava selvityksessä velallisen läheisille maksetut palkat ja palkkiot, velallisen yksityisötöt sekä havainnot sellaisista seikoista, joilla voi olla merkitystä konkurssin jatkumisen kannalta tai liiketoimintakiellon määräämisen kannalta. (KonkL 9:2.1 §.)

Pesänhoitajan on toimitettava velallisselvitys tiedoksi velalliselle, suurimmille velkojille sekä konkurssiasiamiehelle, syyttäjälle ja pyynnöstä esitutkintaviranomaiselle (KonkL 9:2.3 §, Nenonen 2004, 86).

Jos pesäluettelon ja velallisselvityksen laatimisen jälkeen käy ilmi, että konkurssipesän varat eivät riitä konkurssimenettelyn kustannusten suorittamiseen, eikä kukaan velkojista ota kustannuksista vastatakseen, tai jos konkurssipesän varoista tuleva jako-osuus velkojille jäisi niin pieneksi, että konkurssin jatkamista ei voida pitää tarkoituksenmukaisena, tuomioistuin tekee päätöksen konkurssin raukeamisesta (KonkL 10:1.1 §). Koska konkurssin oikeusvaikutukset lakkaavat, kun konkurssi raukeaa, pesänhoitajan tehtävä päättyy raukeamiseen (KonkL 3:11.2 §). Pesänhoitajan on tehtävä esitys konkurssin raukeamisesta ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, että raukeamiselle on jokin peruste, mutta vasta sen jälkeen, kun pesäluettelo ja velallisselvitys on laadittu. Raukeamisesityksen voi tehdä myös velkoja, velallinen tai konkurssiasiamies. (KonkL 10:2.1 §.) Jos velalliseen tai konkurssipesään kohdistuu erityisiä selvitystarpeita, tuomioistuin voi konkurssiasiamiehen esityksestä päättää, että konkurssi jatkuu julkisselvityksenä (KonkL 11:1.1 §).

Jos hakemusta konkurssin raukeamisesta ei ole tehty pesäluettelon ja velallisselvityksen laatimisen jälkeen, konkurssimenettelyn toinen vaihe alkaa. Tällöin pesänhoitaja ilman aiheetonta viivytystä määrää päivän, johon mennessä velkojien on valvottava saatavansa. Valvontapäivä on aikaisintaan kuukauden ja viimeistään kahden kuukauden kuluttua määräyksen antamisesta. (KonkL 12:5.1 §.) Kun valvontapäivästä on kulunut kaksi kuukautta, pesänhoitajalla on oltava laadittuna ehdotus siitä, miten pesän varat jaetaan velkojien kesken (KonkL 13:1.1 §).

Sekä velkojalla että velallisella on oikeus riitauttaa jakoluetteloehdotukseen merkitty toisen velkojan saatava tai saatavan etuoikeus. Riitautus voi koskea myös pesänhoitajan riitauttamaa saatavaa. Riitautus on yksilöitävä ja perusteltava kirjallisessa lausumassa. Lausuma on toimitettava pesänhoitajalle kuukauden kuluessa jakoluetteloehdotuksen valmistumispäivästä. Jos esitys riitautuksesta annetaan määräajan päättymisen jälkeen, sitä ei enää oteta huomioon. (KonkL 13:4 §.) Jakoluetteloehdotuksen valmistuttua pesänhoitajalla on kolme kuukautta aikaa laatia varsinainen jakoluettelo, johon on tehty tarpeelliset korjaukset riitautusten ja lausumien perusteella velkojien ja velallisen kuulemisen jälkeen (KonkL 13:10.1 §). Tämän jälkeen

tuomioistuimien vahvistaa pesäluettelon ja määrää sen, mille saataville jako-osuutta maksetaan (KonkL 13:14.2 §).

Velkojien kannalta pesänhoitajan tärkeimpänä tehtävänä voidaan pitää mahdollisimman hyvän realisointituloksen aikaansaamista ja sitä kautta velkojille maksettavien jako-osuuksien maksimointia. Jotta tämä olisi mahdollista, pesänhoitajan oltava aktiivinen pesän selvityksessä. Kaikki omaisuus, mitä konkurssipesään kuuluu, on löydettävä ja niistä on saatava mahdollisimman hyvä myyntihinta. (Onnela-Kariniemi 9.12.2011, haastattelu)

Vaikka konkurssipesää edustaa pesänhoitaja, pesänhoitaja voi halutessaan käyttää tehtävissään apunaan asiantuntijoita ja avustajia (KonkL 14:6.1 §, 14:7 §). Pesänhoitajan on kuitenkin vastattava käyttämänsä sellaisen avustajan aiheuttamasta vahingosta, jota hän käyttää apunaan tehtävien suorittamisessa. Tällainen avustaja voi olla esimerkiksi samassa toimistossa työskentelevä asianajosihteeri. (HE 26/2003 vp, s. 96.) Pesänhoitaja voi ottaa avukseen myös täysin ulkopuolisen henkilön, kuten kirjanpitäjän, kiinteistönvälittäjän tai jonkin muun erityisalan asiantuntijan (Laaka 2004, 230).

4.2 Hyvä pesänhoitotapa

Pesänhoitajan tulee hoitaa tehtävänsä huolellisesti ja hyvää pesänhoitotapaa noudattaen (KonkL 14:3.1 §). Hyvä pesänhoitotapa osoittaa sen, miten konkurssipesää hoitaa huolellinen pesänhoitaja (HE 26/2003 vp, 133). Konkurssilain 14:1 §:ssä on säädetty, että konkurssipesä on selvitettävä tehokkaasti, taloudellisesti ja joutuisasti. Selvityksessä on huolehdittava myös siitä, että kenenkään oikeuksia ei loukata. Pesänhoitajan on toimittava tehtävässään velkojien yhteiseksi eduksi ja noudatettava velkojien antamia ohjeita ja määräyksiä niissä asioissa, jotka kuuluvat heidän määräysvaltaansa (KonkL 14:3 §). Pesänhoitajan velvollisuus toimia konkurssiin liittyvässä asiassa voi perustua myös velkojien antamaan ohjeeseen tai hyvään pesänhoitotapaan ilman, että siitä säädetään laissa (HE 26/2003 vp, 135). Tämä huomautus on paikallaan, sillä hyvä pesänhoitotapa on kehittynyt yhä enemmän pesänhoitajan ammattitaitoa ja oma-aloitteisuutta korostavaksi (Koulu 2004, 190).

Hyvää pesänhoitotapaa edistää ja kehittää konkurssiasiamies antamallaan aloitteilla, neuvoilla ja ohjeilla (Konkurssiasiamiehen toimisto 2005c, hakupäivä 5.11.2011). Konkurssiasiamies ja konkurssiasiamiehen toimisto on vuonna 1995 oikeusministeriön hallinnon alalle perustettu erityisviranomainen, joka valvoo konkurssipesien pesänhoitajia. Konkurssiasiamiehen havaitessa, että pesänhoitaja laiminlyö tehtäviään, hän voi vaatia, että tuomioistuin vapauttaa pesänhoitajan tehtävästään (Konkurssiasiamiehen toimisto 2005c, hakupäivä 5.11.2011).

Samaan aikaan vuonna 1995 konkurssiasiamiehen toimiston yhteyteen perustettiin konkurssiasiamiehen apuna toimiva konkurssiasian neuvottelukunta, jonka tehtävänä on kehittää hyvää pesänhoitotapaa ja seurata sitä, millaisia menettelytapoja konkurssipesien hallinnossa noudatetaan (Korkea-aho 2005, s. 817). Neuvottelukunta tekee myös aloitteita ja esityksiä konkurssimenettelyn, hyvän pesänhoitotavan ja konkurssipesien kehittämiseksi sekä antaa niitä koskevia lausuntoja ja suosituksia (KonkValvA 1.7 §). Kaikki juristit, jotka toimivat työssään konkurssipesien pesänhoitajina, ovat käytännön työssään tutustuneet neuvottelukunnan tekemiin suosituksiin. Suosituksia noudatetaan vakiintuneesti, ja suositukset ovatkin usean konkurssioikeudesta kirjoitetun käsikirjan ja pesänselvitysoppaan lähtökohtana. (Korkea-aho, 2005, s. 817.) Sen vuoksi tämänkin opinnäytetyön lähteinä on käytetty neuvottelukunnan suosituksia.

5 KONKURSSIPESÄN HALTUUNOTTO

Niin kuin aikaisemmin luvussa 2.3 todettiin, konkurssin oikeusvaikutukset alkavat tuomioistuimen päätöksestä. Merkittävien oikeusvaikutusten vuoksi on tärkeää, että pesänhoitaja aloittaa konkurssipesän haltuunottoon kuuluvat toimenpiteet välittömästi, kun konkurssi alkaa. Etenkin toiminnassa olevan yrityksen konkurssi edellyttää sitä, että pesänhoitaja aloittaa pesän haltuunoton heti. Tässä tapauksessa heti tarkoittaa tuntien kuluessa eikä esimerkiksi tulevien päivien aikana. (Nenonen 2004, s. 67.)

Aluksi pesänhoitajan on mentävä velallisen toimitiloihin. Siellä on syytä neuvotella velallisyhtiön toimitusjohtajan tai muun sellaisen henkilön kanssa, joka vastaa yrityksen toiminnasta. Tarkoituksena on pyrkiä saamaan yleiskuva velallisen tilanteesta ja selvittää muun muassa se, mitä velallinen on valmistanut tai tuottanut, kuinka paljon tilauksia ja toimituksia on keskeneräisenä, missä ja mitä omaisuutta velallisella on sekä paljonko käytettävissä olevia rahavaroja on olemassa. (Nenonen 2004, s. 67.) Pesän haltuunotto tulee aloittaa ja sitä on jatkettava, vaikka konkurssin asettamispäätökseen olisi haettu muutosta, tai yrityssaneeraushakemuksen hylkääminen olisi hovioikeuden taikka korkeimman oikeuden käsittelyssä konkurssin alkaessa. Tällaisessa tapauksessa velallisen omaisuutta ei kuitenkaan ole syytä myydä eikä sopimuksia kannata irtisanoa, jos ne ovat olennaisia liiketoiminnan jatkumisen kannalta. Omaisuuden ja sopimussuhteiden säilyttäminen on kuitenkin oltava järkevää pesänhoidon kannalta. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.)

5.1 Ilmoitusten toimittaminen

Pesänhoitajan täytyy toteuttaa käytännössä velallisen omaisuuden ja toiminnan määräysvallan siirtyminen pesänhoitajalle itselleen (Nenonen 2004, s. 67). Tämän vuoksi ensimmäisenä pesänhoitaja ottaa yhteyttä velalliseen ja ilmoittaa hänelle konkurssin alkamisesta mieluiten kasvatusten tai puhelimitse. Jos tämä ei ole mahdollista, ilmoituksen voi tehdä myös sähköpostitse, telefaksilla tai kirjeellä. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.)

Seuraavaksi pesähoitajan tulee ilmoittaa konkurssin alkamisesta kaikille tiedossa oleville velkojille (KonkL 22:2.2 §). Ilmoitukset on toimitettava viivytystä, vaikka erityistä määräaika laissa ei olekaan säädetty. Erityisen tärkeää on, että suurimmat velkojat saavat tiedon konkurssin alkamisesta mahdollisimman nopeasti konkurssin alettua. Jos velkojia on lukuisia, joskus käytännön syistä voi kuitenkin olla järkevämpää, että osalle velkojista ilmoitus konkurssista tehdään vasta yhtä aikaa valvontailmoituksen kanssa. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.) Pesähoitajan velvollisuus informoida velkojia ei rajoitu Suomen rajojen sisäpuolelle. Suomessa alkaneesta konkurssista täytyy toimittaa ilmoitus myös niille velkojille, joiden asuin- tai kotipaikka on jossakin toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa. (Neuvoston asetus (EY) N:o 1346/2000, artikla 40, hakupäivä 18.11.2011.) Pesähoitaja voi toimittaa ilmoitukset, tiedoksiannot ja muut konkurssiin liittyvät asiakirjat velalliselle ja velkojille tiedoksi postitse taikka sähköisesti esimerkiksi faksilla tai sähköpostilla joko velkojan tai velallisen itsensä ilmoittamaan osoitteeseen. Tiedoksiannot voidaan toimittaa tarvittaessa myös puhelimitse. (KonkL 22.5.1 §.)

Pesähoitajan on ilmoitettava konkurssin alkamisesta viipymättä velallisen kotipaikan ja velallisen omistaman kiinteistön sijaintipaikan ulosottoviranomaiselle. Jos velallisen omistuksessa on kiinteistö tai muu erityinen oikeus muualla kuin velallisen kotipaikkakunnalla, konkurssin alkamisesta on ilmoitettava myös näiden sijaintipaikkakunnan käräjäoikeudelle. Lisäksi ilmoitus konkurssista on toimitettava asianomaiselle elinkeinoviranomaiselle, jos velallinen harjoittaa elinkeinoa, johon vaaditaan lupa. (Oikeusministeriön asetus konkurssiasioista 16.6.2004/502 2 §.) Tällaisia luvanvaraisia elinkeinoja ovat muun muassa kaivosta varten perustetut laitokset, kirjakaupat, apteekit, alkoholipitoisten aineiden myynti, ravintoloiden ja kahviloiden pito, räjähtävien aineiden kuljetus ja myynti, sähkölaitteiden korjaaminen sekä asunnonvälitysliikkeet (Laki elinkeinon harjoittamisen oikeudesta 27.9.1919/122 1:3 §). Esimerkiksi ravintolan konkurssissa ”asianomaisella”, jolle ilmoitus toimitetaan, tarkoitetaan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastoa. Jos konkurssipesä jatkaa luvanvaraista elinkeinotoimintaa, sen tulee hakea oma myyntilupa (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011).

Pesähoitajan tulee ilmoittaa konkurssin alkamisesta asianomaiselle palkkaturvaviranomaiselle (Oikeusministeriön asetus konkurssiasioista 2 §). Samalla on ilmoitettava myös se, onko velallisen palveluksessa työntekijöitä (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä

1.10.2011). Työsuhteisiin liittyviin kysymyksiin konkurssissa on perehdytty tarkemmin luvussa 6. Jos konkurssipesään kuuluu alusrekisteriin merkitty alus, rekisteröity ilma-alus tai arvo-osuus, pesänhoitajan tulee ilmoittaa myös näiden rekistereihin konkurssiin alkamisesta (Oikeusministeriön asetus konkurssiasioista 2 §).

5.2 Omaisuuden haltuunotto

Pesänhoitajan on siis otettava haltuunsa konkurssipesään kuuluva omaisuus, johon kuuluu myös kirjanpito- ja asiakirja-aineisto, sekä huolehdittava omaisuuden hoitamisesta ja säilyttämisestä (KonkL 14:5.1 § 1k). Konkurssipesään kuuluu vähäisin poikkeuksin kaikki se omaisuus, joka voidaan ulosmitata ja joka velallisella on ollut silloin, kun konkurssi on alkanut ja jonka velallinen saa ennen kuin konkurssi päättyy. Luonnollisen henkilön konkurssipesään ei kuitenkaan kuulu omaisuus tai tulo, jonka hän on saanut konkurssin alkamisen jälkeen. (KonkL 5:1.1 §.) Tällaista omaisuutta on tyypillisesti konkurssin asettamisen jälkeiseltä ajalta velalliselle kertyvä palkka (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011). Omaisuus, jota ei voida ulosmitata, ei siis kuulu konkurssipesään. Tästä poiketen konkurssipesän omaisuuteen kuitenkin kuuluu konkurssilain 5:3.2 §:n ensimmäisen kohdan nojalla työvälineisiin rinnastettavat esineet ja elinkeinon harjoittamisessa tarvittavat eläimet (Ulosottokaari 15.6.2007/705 4:21.1 § 4k).

Monesti konkurssin alkaessa pesänhoitajalla ei ole tietoa siitä, mitä omaisuutta pesään kuuluu. Sen vuoksi on tärkeää, että joko pesänhoitaja tai joku ulkopuolinen menee välittömästi konkurssin alkaessa käymään velallisen toimitiloissa. Jos pesänhoitaja itse menee velallisen toimitiloihin, hän voi halutessaan ottaa mukaansa esimerkiksi asianajosihteerin, jonka kanssa omaisuus on syytä käydä läpi ja valokuvata. Pesänhoitaja voi suorittaa omaisuuden inventoinnin itse tai antaa ohjeet inventoinnista velallisen työntekijöille, jotka suorittavat inventaarion irtisanomisajallaan. (Onnela-Kariniemi 9.12.2011, haastattelu.)

Konkurssipesään kuuluvaa omaisuutta on hoidettava huolellisesti ja tarkoituksenmukaisella tavalla (KonkL 17:1 §). Harkintansa mukaan pesänhoitaja saa ottaa kaiken konkurssipesään kuuluvan omaisuuden hallintaansa, tai hän voi jättää sen osaksi tai kokonaan velallisen hallittavaksi. Yleensä pesänhoitaja ottaa haltuunsa ainakin yritykselle kuuluvan rahallisen omaisuuden ja muun helposti hukattavan arvovarallisuuden. Muunlainen yrittäjä omaisuus kuitenkin

jää monesti velallisen hallintaan. (Koulu 2004, s. 157.) Jos omaisuutta jätetään velalliselle, pesänhoitajan on varmistettava, että konkurssipesän omaisuutta ei ole ulkona sään armoilla tai siten, että se voisi jostain muusta ulkoisesta syystä vahingoittua. Joskus omaisuudelle on tarpeellista järjestää vartiointi, jos sen arvo tai anastamisvaaraa on suuri. (Nenonen 2004, 70.) Lisäksi pesänhoitajan on vaihdattava toimistohuoneiden ja varastojen lukot, jos siihen on aihetta (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011).

Usein velallisella voi olla esimerkiksi useita varastoja tai toimitiloja, joissa on paljon omaisuutta, kuten kuljetuskalustoa tai työkoneita, huonekaluja, työkaluja, elintarvikkeita tai vaikkapa urheiluvälineitä. Jos tällaista irtainta omaisuutta ei ole syytä jättää velallisen hallintaan, pesänhoitaja voi käyttää omaisuuden haltuunotossa ulkopuolista apua, niin kuin aikaisemmin todettiin. Oulussa ja Oulun lähikunnissa toimiva TLK-Palvelut Oy (aputoiminimi Rakennusliike TLK Oy:lle) on yritys, joka tarjoaa muun muassa apua konkurssipesän omaisuuden haltuunottoon, säilyttämiseen ja realisointiin. TLK-Palvelut Oy:n realisointiasiantuntija Timo Karjala on perehtynyt erityisesti konkurssipesien omaisuuden haltuunottoon ja arvon määrittämiseen. Jos velallisen toimitilat sijaitsevat esimerkiksi useiden kymmenien kilometrien päässä pesänhoitajan toimistolta, pesänhoitaja voi sopia Karjalan kanssa etukäteen, että kyseisen yrityksen työntekijät menevät velallisen toimitiloihin heti konkurssin alkaessa. Paikanpäällä pesään kuuluva omaisuus käydään läpi ja usein myös valokuvataan. Koska pesänhoitajalla itsellään on harvoin käytettävissä varastoa, jossa konkurssipesään kuuluva omaisuus olisi turvassa, omaisuus kuljetetaan TLK-Palvelut Oy:n omiin varastotiloihin joko osittain tai kokonaan, riippuen siitä mitä pesänhoitajan kanssa on sovittu. (Onnela-Kariniemi 9.12.2011, haastattelu.)

Koska kaikki konkurssipesään kuuluva omaisuus luetteloidaan pesäluettelossa, pesänhoitajan on tutustuttava omaisuuteen tarkasti. Pesänhoitajan on pyrittävä selvittämään konkurssipesään kuuluva omaisuuden määrä inventaarion lisäksi tilinpäätösten, kirjanpidon ja muiden asiakirjojen avulla. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.) Jos kirjanpito on ajan tasalla, tärkeintä on käydä läpi tase- ja kuluerät. Vaikka kirjanpito olisi hoitamatta, joskus tilitoimiston henkilökuntaa on kuitenkin syytä haastatella, sillä kirjanpitäjällä voi olla tietoja aikaisemmin hankitun omaisuuden määrästä. (Onnela-Kariniemi 9.12.2011, haastattelu.) Jos kirjanpito on kesken, tai jos kuitit ja muut tositteet on hukattu, pesänhoitaja voi tilata pankista

tilioitteet konkurssivelallisen pankkitileistä, sillä konkurssilain 8:9 §:n mukaan pesänhoitajalla on oikeus saada tiedot velallisen pankkitileistä ja maksuliikenteestä. Pesänhoitajan on käytettävä tätä oikeutta, jotta hän saa selvyyden velallisen omaisuudesta (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011).

Lisäksi työntekijöiden ja velallisen haastattelu on tärkeää omaisuuserien selvittämisen kannalta. Velalliselle tulee painottaa haastattelun alussa sitä, että hän syyllistyy velallisen rikokseen, mikäli hän jättää kertomatta oleellisia tietoja. Se, että pesänhoitajalla on paljon kontakteja, voi auttaa myös omaisuuden selvittämisessä. Esimerkiksi realisointiasiantuntijoille kerrotaan monesti, jos joku on saanut tiedon siitä, että velallinen on vienyt suuria omaisuuseriä kauemmaksi. Monesti myös ulosottomiehellä voi olla ulosottoselvityksiä tai muuta tietoa siitä, mitä omaisuutta velallisella on ollut. (Onnela-Kariniemi 9.12.2011, haastattelu.)

Pesänhoitaja huolehtii pesään kuuluvan omaisuuden myynnistä (KonkL 14:5.1 7k). Vaikka omaisuus tuleekin myydä joutuisasti, ensiksi omaisuuden käypä arvo tulee selvittää omaisuuden myyntiä varten. Lisäksi siitä olisi pyrittävä saamaan korkein mahdollinen realisointitulos. Arvoa määrittäessä apuna voidaan käyttää internetistä löytyviä kauppahintatilastoja, mutta pesänhoitaja voi pyytää omaisuudesta myös tarjouksia tai käyttää apunaan asiantuntijoita. Joka tapauksessa päätösvalta konkurssipesään kuuluvan omaisuuden realisoinnista on velkojilla, ja omaisuuden myymisestä päätetäänkin yleensä ensimmäisessä velkojainkokouksessa. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2010e, hakupäivä 17.11.2011.) Tämän vuoksi omaisuuden myyntiin saattaa mennä aikaa, eikä realisointia aina ole tehtävä heti konkurssin alkaessa. Pesään kuuluva omaisuus on kuitenkin syytä myydä viivytyksettä siinä tapauksessa, että se on helposti pilaantuvaa tai arvonsa nopeasti menettävää (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011).

Pesänhoitajan täytyy miettiä tapauskohtaisesti paras mahdollinen tapa realisoida konkurssipesään kuuluva omaisuus. Esimerkiksi monessa myymälässä loppuunmyynti voi olla paras tapa realisoida suuri määrä omaisuutta. Aikaisempina vuosina järjestettiin paljon konkurssihuutokauppoja, mutta nykyään monet pesänhoitajat suosivat enemmän nettihuutokauppaa. Konkurssihuutokaupoissa potentiaalinen ostajakunta tulee yleensä lähikunnista, kun taas nettihuutokaupan kautta saadaan koko Suomi markkina-alueeksi. Lisäksi pesänhoitajan on syytä harkita lehtimainontaa, esimerkiksi ilmoittamista nettihuutokaupasta tai

loppuunmyynnistä velallisen kotipaikalla ilmestyvässä päivälehdessä. Yksi esimerkki nettihuutokaupasta löytyy osoitteesta www.lainvoima.com. Lainvoima.com on yksi monien pesänhoitajien suosima konkurssipesien omaisuuden myyntisivusto. TLK-Palvelut Oy on yksi Lainvoima.com Suomi Oy:n asiamiehistä, joten jos konkurssipesän pesänhoitaja valtuuttaa realisointiasiantuntija Karjalan ottamaan haltuun pesään kuuluvan omaisuuden ja säilyttämään sitä, Karjala voi myös laittaa omaisuuden myyntiin nettihuutokauppaan, minkä jälkeen hän vastaa myös siitä, että omaisuus siirtyy uudelle omistajalle. Pesänhoitajan on kuitenkin muistettava, että pesänhoitaja itse, hänen läheisensä tai samassa toimistossa työskentelevät eivät saa ostaa minkäänlaista omaisuutta siitä konkurssipesästä, jota itse hoitaa. (Onnela-Kariniemi 9.12.2011, haastattelu.)

5.3 Kirjanpitoaineiston haltuunotto

Olipa velallisen kirjanpitoaineisto sitten velallisen tai jonkun ulkopuolisen hallussa, se on luovutettava pesänhoitajalle, sillä velallisen liiketoiminnan kirjanpitoaineisto kuuluu konkurssipesälle (KonkL 9:3.2 §, 5:4 §). Pesänhoitaja voi kuitenkin halutessaan sopia, että ulkopuolinen kirjanpitäjä säilyttää velallisen kirjanpitoa konkurssipesän lukuun, jos kirjanpito on aikaisemminkin ollut tämän hallussa esimerkiksi jonkin tilitoimiston tiloissa (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011). Jos pesänhoitaja haluaa aineiston haltuunsa, konkurssipesän on korvattava ainoastaan aineiston toimittamisesta aiheutuvat kustannukset (KonkL 9:32.2 §). Jos kirjanpito on sähköisessä muodossa, konkurssipesä vastaa tulostuskustannuksista. Tässäkään tapauksessa sivullisella ei kuitenkaan ole pidätysoikeutta velallisen kirjanpitoaineistoon. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.)

Kirjanpidon lisäksi pesänhoitajan on otettava haltuunsa muut asiakirjat, jotka koskevat konkurssivelallisen hallinnollista ja taloudellista asemaa. Tällaisia asiakirjoja ovat muun muassa pöytäkirjat yhtiökokouksista ja hallituksen kokouksista, rahoitus sopimukset sekä muut olennaiset liiketoimintaan liittyvät sopimukset. Lisäksi pesänhoitajan on huolehdittava tietojärjestelmiin sisältyvien kirjanpitoaineistojen, ohjelmistojen ja tietokantojen haltuunotosta. Pesänhoitajan on otettava näistä tiedoista varmuuskopiot tai varmistettava muulla tavalla se, että tietoja ei voida muuttaa tai tuhota. Jos yrityksen henkilökunnalla on käyttöoikeudet yrityksen taloushallinnon

tietojärjestelmiin, pesänhoitajan on rajoitettava tai poistettava nämä oikeudet. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.)

Kaikesta haltuunotetusta asiakirja-aineistosta on laadittava luettelo. Luetteloon on merkittävä vähintäänkin kansio- tai kotelotasolla mitä asiakirjoja kansio tai kotelo sisältää ja mihin ajankohtaan asiakirjat kohdistuvat. Tätä samaa luetteloa voidaan käyttää konkurssimenettelyn edetessä myöhemmin, kuten esimerkiksi asiakirjoja luovutettaessa vero- tai poliisiviranomaiselle. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.)

5.4 Pankkitilien, luottokorttien ja kassan hoitaminen

Niin kuin aikaisemmin mainittiin, pesänhoitajalla on oikeus saada konkurssipesän selvittämistä ja hoitamista varten tarpeelliset tiedot velallisen raha-asioista, varallisuudesta ja muista velallisen taloudellista asemaa tai velallisen harjoittamaa taloudellista toimintaa koskevista seikoista. Näihin tietoihin kuuluu muun muassa tiedot pankkitileistä ja maksuliikenteestä sekä rahoitusta koskevat sopimukset ja sitoumukset. (KonkL 8:9 §.)

Pesänhoitajan on pyrittävä huolehtimaan ainakin siitä, että velallisen omaisuus ja omaisuuteen liittyvä asiakirja-aineisto pysyy tallessa. Tämän vuoksi on aiheellista, että heti konkurssin alettua pesänhoitaja poistaa velalliselta pankkitilien käyttöoikeuden ja huolehtii siitä, että velallinen ei voi käyttää esimerkiksi yrityksen luottokorttia. (HE 26/2003 vp, s. 134.) Luottokortit on kerättävä pois niin velalliselta kuin myös velallisen edustajilta. Jos tämä ei ole mahdollista, pesänhoitajan on ilmoitettava konkurssin alkamisesta luottokorttien myöntäjälle. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.) Öljy-yhtiöiden luottokortteja ei kuitenkaan voida ottaa pois työsuhteen aikana sellaisilta työntekijöiltä, joiden työsuhde-etuun on kuulunut autoetu (Nenonen 2004, 69).

Heti konkurssin alkaessa pesänhoitajan on lähetettävä kaikille pankkiryhmittymille ilmoitus konkurssin alkamisesta ja pesänhoitajamääräyksestään. Ilmoituksen voi tehdä esimerkiksi telefaksilla. Samalla pesänhoitajan on tiedusteltava, onko velallisella pankkitilejä tai muita varoja kyseissä pankissa, ja mitkä ovat velallisen vastuut pankille. (Nenonen 2004, 69.)

Konkurssipesän rahavaroja on säilytettävä luotettavasti ja erillään muista varoista (KonkL 17:2.1 §). Tämän vuoksi konkurssipesälle on avattava aina oma pankkitili, vaikka olisikin melko varmaa, että konkurssimenettely tulee raukeamaan (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011). Konkurssipesän tilin käyttöoikeutta ei ole suotavaa luovuttaa velalliselle tai velallisen henkilökuntaan kuuluvalle (Nenonen 2004, 69). Pankkeja pyydetään siirtämään kaikki velallisen nimissä olevat rahavarat konkurssipesän pankkitilille, johon koko konkurssipesän rahaliikenne keskitetään (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011). Jos konkurssipesä jatkaa liiketoimintaa, tai jos konkurssiin asetettu yritys on kooltaan suuri, usein on käytännön syistä järkevää, että osa velallisen tileistä jätetään vielä voimaan rahaliikennettä ja maksupäätösopimuksia varten. Tällaisissa tapauksissa pesänhoitajan on nimettävä maksuliikenteestä vastaava henkilö, jonka tulee hyväksyttää kaikki maksut pesänhoitajalla ennen maksujen suorittamista. (Nenonen 2004, 69.) Jos konkurssissa olevalle luonnolliselle henkilölle on tulossa konkurssipesään kuulumattomia suorituksia, kuten palkkaa, pesänhoitajan tulee opastaa velallista ohjaamaan nämä suoritukset jollekin muulle kuin konkurssipesälle kuuluvalle pankkitilille (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011).

Jos velallinen on käyttänyt liiketoiminnassaan kassaa, pesänhoitajan on tarkastettava kassa ja otettava se tarvittaessa haltuunsa (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011). Samalla pesänhoitajan on tarkastettava, onko kassakirjanpito ajan tasalla. Jos kirjanpito on laadittu, pesänhoitajan on selvitettävä se, täsmääkö kassa kirjanpidon kanssa (Nenonen 2004, 68). Jos kassa jää velallisen haltuun esimerkiksi liiketoiminnan jatkamisen takia, pesänhoitajan on erikseen nimettävä myös kassasta vastaava henkilö. Rahaliikenne olisi siitä huolimatta suotavaa ohjata pankkitilin kautta, jotta kassavarat pysyisivät mahdollisimman pieninä. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.)

5.5 Velalliselle osoitetun postin käsittely

Konkurssilain 4:4.1 §:n mukaan pesänhoitajalla on oikeus ilman velallisen suostumusta ottaa haltuunsa ja avata velalliselle osoitetut tämän taloudelliseen toimintaan tai konkurssipesän selvittämiseen liittyvät kirjelähetykset ja muut viestit sekä paketit. Jotta tämä olisi käytännössä mahdollista, pesänhoitajan tulee tehdä osoitteenmuutosilmoitus, eli ilmoittaa postiyritykselle, että velallisen postit toimitetaan jatkossa pesänhoitajan ilmoittamaan osoitteeseen. Jos ilmoitusta ei

tehdä, pesänhoitajan on muulla tapaa varmistettava, että hän saa riittävän selon velallisen toimitiloihin edelleen toimitettavasta postista. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.)

Pesänhoitajalla ei kuitenkaan ole oikeutta avata velallisen henkilökohtaisia tai tämän edustajille osoitettuja henkilökohtaisia viestejä. Jos tällaista postia saapuu konkurssipesälle osoitetun postin mukana, viestien saapumisesta on ilmoitettava vastaanottajaksi merkitylle henkilölle, toimitettava viesti edelleen hänelle taikka palautettava viestin lähettäjälle. Jos pesänhoitaja erehdyksissä kuitenkin avaa velalliselle henkilökohtaisesti osoitetun kirjeen, viestin lukeminen on keskeytettävä heti, kun viestin luonne tulee esille. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.)

Velallisen palveluksessa olleiden työntekijöiden kanssa olisi pyrittävä sopimaan niistä menettelytavoista, joiden avulla pesänhoitajalla on mahdollisuus saada selko niistä asioista, jotka vaikuttavat velallisen taloudelliseen toimintaan. Työntekijöillä voi olla hallussaan esimerkiksi viestejä, jotka vaikuttavat konkurssipesän selvittämiseen. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.)

Lain yksityisyyden suojasta työelämässä (13.8.2004/759) 6:20.1 §:n nojalla työnantaja saa avata työntekijälle lähetetyn sähköisen viestin, jos viestin lähettäjän tai otsikon perusteella on ilmeistä, että kyseessä on selvästi työnantajalle kuuluva viesti, jonka sisällöstä työnantajan on välttämätöntä saada tieto. Viestin avaaminen edellyttää kuitenkin sitä, että viestin lähettäjään tai vastaanottajaan ei saada yhteyttä. Jos työnantaja avaa työntekijälle lähetetyn sähköisen viestin, avaamisesta on laadittava selvitys, jonka viestin avaamiseen osallistuneet henkilöt allekirjoittavat. Selvityksestä on käytävä ilmi, mikä viesti on avattu, viestin avaamisen syy ja viestin avaamisen ajankohta, avaamisen suorittaneet henkilöt sekä se, kenelle avatun viestin sisällöstä on annettu tieto. Kyseinen selvitys on toimitettava sille työntekijälle, jolle avattu viesti on osoitettu. Avattu viesti on säilytettävä eikä sen sisältöä ja lähettäjän tietoja saa käsitellä laajemmin kuin on tarpeen viestin avaamisen tarkoituksen vuoksi. Viestin tietoja käsittelevät henkilöt eivät saa ilmaista viestin sisältöä sivulliselle työsuhteen aikana eivätkä sen päättymisen jälkeen. (Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 6.20 §.) Koska tämä oikeus koskee myös pesänhoitajaa, pesänhoitajan on kehotettava niin velallisen edustajaa kuin työntekijöitäkin ohjaamaan henkilökohtaiset viestinsä

muualle kuin velallisen sähköpostiosoitteeseen (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011).

5.6 Toimitilojen ja avaimien haltuunotto

Jos liiketoimintaa ei jatketa, pesänhoitajan on otettava haltuunsa myös avaimet ja kulkukortit, joiden avulla velallisen toimitiloihin pääsee (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011). Mikäli työntekijöiden työsuhteet kuitenkin jatkuvat esimerkiksi tuotannollisen toiminnan takia tai pesäluettelon laatimisessa avustamista varten, tarvittaville henkilöille voidaan jättää avaimet käyttöön. Pesänhoitajalla ei siis ole velvollisuutta ryhtyä ”portinvartijaksi” päästämään työntekijöitä aamulla sisään ja illalla lukitsemaan ovia. Olisi kuitenkin suositeltavaa, että pesänhoitaja pitää kirjaa niistä henkilöistä, joille avaimet on jätetty ja heidän työsuhteidensa päättyessä tarkistaa, että kaikki avaimet on palautettu. Lisäksi toimitilojen lämmön ja sähkön saanti on varmistettava tekemällä uudet toimitussopimukset, tai ostamalla tarvittaessa öljyä tai muuta polttoainetta. (Nenonen 2004, 69.)

Liike- ja varastotilojen vuokrasuhteet on syytä irtisanoa, jos esimerkiksi liiketoiminnan jatkaminen tai kaluston säilyttäminen ei vaadi niiden voimassaoloa, sillä vuokrat konkurssin alkamisen jälkeiseltä ajalta ovat pesän massavelkaisia vastuita. Mikäli osassa toimipisteitä on vain vähän pesään kuuluvaa omaisuutta, omaisuus on järkevää siirtää yhteen toimipisteeseen. Ennen tällaisia toimenpiteitä omaisuus on kuitenkin syytä inventoida pesäluettelon laatimista varten. (Nenonen 2004, 70.)

5.7 Aineettomien oikeuksien selvittäminen

Pesänhoitajan tulee kiinnittää erityistä huomiota aineettomien oikeuksien haltuunottoon ja pyrittävä varmistamaan, että konkurssipesään kuuluvat aineettomat oikeudet myös pysyvät konkurssipesän hallussa, sillä ne saattavat olla hyvinkin arvokkaita rahassa mitattuna. Pesänhoitajan olisi hyvä selvittää mahdollisimman pian ne velallisen sopimukset, jotka koskevat immateriaalioikeuksia. Näiden sopimusten perusteella lähtökohtaisesti ratkaistaan se, ovatko oikeudet luovutettavissa edelleen. Tällaisia sopimuksia voivat olla esimerkiksi tekijänoikeudet,

tavamerkit, patentit sekä hyödyllisyysmallit. Tarvittaessa pesänhoitajan on käytettävä omaisuuden arvon selvittämisessä ja haltuunotossa apuna asiantuntijoita. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.)

Myös velallisen omistamien tietokoneohjelmien lähdekoodit, dokumentaatiot ja salasanat on pyrittävä saamaan konkurssipesän haltuun. Velallisen asiakasrekisterillä, asiakassopimuksilla ja vaikkapa esimerkiksi tuotteen valmistuskaavalla tai rakennuspiirustuksilla saattaa joissakin tilanteissa olla varallisuusarvoa. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.) Asiakasrekisterin käyttämisessä on kuitenkin otettava huomioon se, että arkaluonteisten henkilötietojen käsittely on kiellettyä. Arkaluonteisina tietoina voidaan pitää muun muassa henkilötietoja, jotka kuvaavat henkilön rikoksen seuraamusta, henkilön terveydentilaa tai ammattiliittoon kuulumista. (Henkilötietolaki 22.4.1999/523 3:11 §.)

Tietokoneohjelmistojen osalta tulisi selvittää ne valmisohjelmat, joita liiketoiminnassa on käytetty ja nimenomaan kyseiselle yritykselle räätälöidyt ohjelmat, ohjelmistoja koskevat käyttö- ja omistusoikeudet sekä niiden siirtokelpoisuus (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011). Jos yrityksen palveluksessa ollut työntekijä on työtehtävänään luonut tietokoneohjelman tai siihen liittyvän teoksen, tekijänoikeus tietokoneohjelmaan sekä teokseen siirtyy työnantajalle (Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404 3:40b.1 §). Konkurssitilanteessa tietokoneohjelma ja siihen liittyvä teos kuuluvat työnantajan konkurssipesään, ja näin ollen ne ovat edelleen luovutettavissa eteenpäin (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011).

5.8 Velallisen solmimien sopimusten selvittäminen

Konkurssilain 14:5.1 §:n toisen kohdan nojalla pesänhoitajan on irtisanottava sopimukset, joiden voimassaolo ei ole pesänhoidon kannalta tarpeellista. Tällaisia sopimuksia voivat olla esimerkiksi työ- tai vuokrasopimukset (Laaka 2004, 231). Sopimuksia voidaan tarvittaessa jatkaa, jos pesänhoitaja näkee sen tarkoituksenmukaiseksi. Tällöin konkurssipesän on ilmoitettava kohtuullisessa ajassa sitoutumisestaan ja asetettava hyväksyttävä vakuus sopimuksen täyttämistä. Sopimuskumppanilla on oikeus purkaa tällainen oikeus vain silloin, jos siihen on sopimuksen henkilökohtaisesta luonteesta johtuva erityinen syy, jonka vuoksi ei voida epäillä,

että sopijapuoli jatkaa sopimusta konkurssipesän kanssa. Pääsääntöisesti sopimuskomppanilla ei kuitenkaan ole oikeutta purkaa sopimusta konkurssin vuoksi. (KonkL 3:8 §.)

Jos pesähoitaja päättää jatkaa sopimusta, konkurssipesä on vastuussa konkurssin alkamisen jälkeen syntyvistä sopimusvelvoitteista. Sopimuksesta aiheutuvat kulut ovat näin ollen massavelkaa, ja ne maksetaan konkurssipesän varoista. Kun liiketoimintaa harjoittavan yrityksen konkurssi alkaa, yleensä jonkin kestovelkasuhteen, esimerkiksi vuokrasuhteen, maksukausi on kesken. Tällöin maksukauden vastike jaetaan massavelkaan ja valvottavaan velkaan. Asettamispäivän jälkeiseltä ajalta kertyvä vastike on massavelkaa, joka siis maksetaan konkurssipesän varoista. Sitä edeltävältä ajalta syntynyt vastike on valvottavaa velkaa, joka merkitään pesäluettelon ja jolle maksetaan suhteellinen jako-osuus täysimittaisen konkurssimenettelyn päättyessä. Jos konkurssipesä jatkaa esimerkiksi sähkösopimusta, pesähoitajan voi olla tarpeen selvittää toimitusten määrä konkurssin alkaessa, esimerkiksi luetuttamalla sähkömittarit. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.)

Pesähoitajan on selvitettävä heti konkurssin alettua velallisen keskeneräiset toimitukset ja tilaukset ja samalla mietittävä yhdessä velallisen ja suurimpien velkojien kanssa, kannattaako konkurssipesän jatkaa velallisen liiketoimintaa. Jos liiketoimintaa päätetään jatkaa, ja liiketoiminta on luvanvaraista, pesähoitajan on huolehdittava, että konkurssipesälle hankitaan toimilupa. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.)

5.9 Vakuutusten hoitaminen

Pesähoitajan on selvitettävä vakuutusturvan riittävyys ja huolehdittava ainakin lakisääteisistä vakuutuksista sekä irtisanottava kaikki tarpeettomat vakuutukset (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011). Syytä olisi varmistaa ainakin pesään kuuluvien toimitilojen ja omaisuuden palovakuutusosainen vahinkovakuutuksen voimassaolo. Monesti yrityksen toiminnan aikaiset omaisuuden vakuutusarvot saattavat ylittää huomattavasti ne realisaatioarvot, joihin konkurssitilanteessa voidaan päästä. Tämän vuoksi vanhojen vakuutusarvojen ylläpitäminen saattaa johtaa selvään ylivakuutustilanteeseen, ja näin ollen konkurssipesälle aiheutuu turhia massavelkoja. (Nenonen 2004, 70.) Pesähoitajan on kuitenkin selvitettävä, onko entisen vakuutus sopimuksen jatkaminen edullisempaa kuin uuden vakuutuksen ottaminen. Jos

näin on, konkurssipesä voi tietenkin ilmoittamalla vakuutusyhtiölle jatkaa voimassaolevaa vakuutusta. Jos vastuuvakuutuksessa on ehto, jonka mukaan vakuutuksen on oltava voimassa sekä vahingon tapahtuessa että korvausta vaadittaessa, vakuutus on syytä pitää voimassa ainakin tiedossa olevien vaatimusten esittämiseen saakka. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.)

Jos vakuutuksessa on takaisinosto-oikeus, konkurssipesä voi ostaa henkilövakuutuksen takaisinostoarvoon pesälle. Vakuutus sopimuksessa saattaa kuitenkin olla ehtoja, jotka edellyttävät konkurssipesältä vetoamista takaisinosto-oikeuteen nopeasti. Konkurssipesä ei kuitenkaan yleensä voi irtisanoa vakuutusta ja lunastaa takaisinostoarvoa siinä tapauksessa, että edunsaajan hyväksi on sovittu peruuttamattomasta edunsaajamääräyksestä. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.) Vaikka tällaista olisi sovittu, vakuutusmaksut saattavat kuitenkin olla poikkeuksellisesti peräytettävissä konkurssipesään, jos konkurssitilaan asetetun vakuutuksenottajan havaitaan käyttäneen henkilövakuutusmaksuihin rahaa niin paljon, etteivät summat ole olleet kohtuullisia hänen oloihinsa ja varoihinsa nähden (Vakuutuslaki 28.6.1994/543 7:56.1 §).

Vakuutusyhtiöllä ei ole oikeutta irtisanoa konkurssipesään kuuluvan ajoneuvon liikennevakuutusta sen vuoksi, että vakuutuksenottaja on asetettu konkurssiin. Pääsääntöisesti liikennevakuutusmaksusta ja ajoneuvoverosta vastaa konkurssipesä. Pesä voi välttää maksut, jos pesänhoitaja tekee ilmoituksen vakuutusyhtiölle tai katsastusasemalle liikennekäytöstä poistamisesta. Jos ilmoitusta ei tehdä tai ajoneuvoa myydä taikka romuteta konkurssin alkamisen jälkeen, vakuusvelvollisen muuttumisesta on ilmoitettava vakuutusyhtiölle. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.)

Jos konkurssipesä myy ajoneuvon, ajoneuvon kuuluvat rekisteröintiasiakirjat on luovutettava myynnin yhteydessä ostajalle. Jos rekisteröintitodistus on kadonnut, pesänhoitajan on hankittava uusi rekisteröintitodistus kirjallisella hakemuksella katsastustoimipaikasta. Ajoneuvoliikennerekisteriin tulee tehdä ilmoitus myös siinä tapauksessa, että ajoneuvo on hävinnyt tai luovutettu ennen konkurssin alkamista henkilölle, joka on jäänyt tuntemattomaksi. Jos ajoneuvo on siinä kunnossa, että se on syytä romuttaa, pesänhoitajan on toimitettava ajoneuvo Suomen Autokierrätys Oy:n vastaanottopisteeseen romutettavaksi. Jos ajoneuvon

luovuttamisesta, romuttamisesta tai liikennekäytöstä poistamisesta on tehty merkintä rekisteriin, konkurssipesän ajoneuvoverovelvollisuus ja vastuu liikennevakuutuksesta päättyy. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.)

5.10 Konkurssin alkaessa vireillä olevien oikeudenkäyntien loppuunsaattaminen

Pesänhoitajan tulee selvittää konkurssin alkaessa, onko velallisella vireillä olevia oikeudenkäyntejä tai muita viranomaismenettelyjä (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011). Tässä tapauksessa oikeudenkäynneillä tarkoitetaan sekä alioikeudessa että myös valitusasteessa vireillä olevia asioita (Nenonen 2004, 70). Asian selvittämistä varten pesänhoitaja voi haastatella velallisen lisäksi tämän palveluksessa olleita henkilöitä tai avustajia sekä tutkia velallisen asiakirjoja (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011). Näiden tietojen avulla pesänhoitajan on luotava itselleen mahdollisimman hyvä kuva oikeudenkäynnissä menestymisen mahdollisuuksista (Nenonen 2004, 70). Suomessa yritykset joutuvat harvoin massiivisiin oikeudenkäynteihin, mutta jos konkurssin alkaessa on vireillä oikeudenkäynti tai oikeudenkäyntejä, yleensä kyseessä on velkomisoikeudenkäynti. (Onnela-Kariniemi 9.12.2011, haastattelu.)

Jos pesänhoitaja toteaa, että vireillä olevan oikeudenkäynnin jatkaminen on konkurssipesän kannalta kannattavaa, hänen tulee tarvittaessa pyytää määräpäivän siirtämistä selvittääkseen velkojien kannan oikeudenkäynnin jatkamiseen ja mahdolliseen kuluvaluuseen (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011). Jos kyseessä on raukeava pesä, eli konkurssimenettelyn toista vaihetta ei tule, oikeudenkäynnit olisi syytä hoitaa mahdollisimman nopeasti. Pesänhoitajan tulee kuitenkin ensin selvittää se, onko pesällä rahavaroja oikeudenkäynnin hoitamiseksi. Mikäli on odotettavissa, että oikeuden ratkaisun perusteella pesään olisi tulossa merkittäviä suorituksia, mutta pesällä ei ole rahavaroja prosessin hoitamiseen, pesänhoitajan on syytä neuvotella asiasta konkurssiasiamiehen kanssa. Tällöin on mahdollista, että konkurssi jatkuu julkisselvityksenä, jolloin valtio ottaa vastatakseen oikeudenkäyntikuluista. Lisäksi pesänhoitajan on syytä keskustella asiasta velkojien kanssa, sillä myös velkojat voivat ottaa vastatakseen oikeudenkäyntikuluista. (Onnela-Kariniemi 9.12.2011, haastattelu.)

Velallisen omat oikeudenkäyntikulut sekä velallisen maksettavaksi tuomittavat vastapuolen oikeudenkäyntikulut, jotka ovat kertyneet ennen konkurssiin asettamista, ovat konkurssissa valvottavaa velkaa. Jos pesänhoitaja päättää jatkaa vireillä olevaa oikeudenkäyntiä, konkurssipesä on massavelkaisessa vastuussa konkurssin alkamisen jälkeen kertyvistä omista oikeudenkäyntikuluistaan sekä niistä vastapuolen oikeudenkäyntikuluista, jotka tuomitaan konkurssipesän maksettavaksi. (KonkL 3:3.1§, 3:4.2 §.) Tämän vuoksi on suositeltavaa, että pesänhoitaja pyytää tuomioistuinta ottamaan kantaa ratkaisussaan siihen, miltä osin konkurssipesä on velvollinen korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut, jos konkurssipesä häviää jutun. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jos oikeudenkäynti on jo melko loppuvaiheessa konkurssin alkaessa siten, että mitään isompia oikeudellisia toimia ei enää tarvita, konkurssipesän kannattaa jatkaa oikeudenkäyntiä. Vaikka pesänhoitaja ei olisikaan kovin varma jutussa menestymisestä, konkurssipesä pääsee kuulemaan oikeuden päätöksen ilman sitä riskiä, että pesä joutuisi maksamaan vastapuolelle merkittäviä oikeudenkäyntikuluja. (Nenonen 2004, 70.)

Jos konkurssipesä kuitenkin päättää olla jatkamatta vireillä olevaa oikeudenkäyntiä, pesänhoitajan on ilmoitettava päätöksestä viipymättä velalliselle. Tällöin velallinen voi halutessaan jatkaa oikeudenkäyntiä omaan lukuunsa. Velalliselle on varattava aikaa tutustua asiaan ja asiakirjoihin, ja pesänhoitajalla on velvollisuus huolehtia siitä, että mitään oikeudenmenetyksiä ei tapahdu sinä aikana, kun velallinen perehtyy asiaan. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2009d, hakupäivä 1.10.2011.) Velallisella kuitenkin harvemmin on rahavaroja oikeudenkäynnin jatkamiseen (Onnela-Kariniemi 9.12.2011, haastattelu).

Etenkin velkomiskanteet ovat yleensä sellaisia, että niihin ei vastata eikä niitä riitauteta. Kyseessä on tällöin esimerkiksi laskusaatava, jota ei ole saatu velalliselta vapaaehtoisesti perittyä. Näin ollen oikeudenkäyntiä ei tule. Pesänhoitajan tehtävänä on tarkastaa vain se, että saatavan määrä on oikea, minkä jälkeen asiassa annetaan yksipuolinen tuomio. Sen sijaan riitaoikeudenkäynnit koskevat yleensä suurempia kysymyksiä, ja niitä täytyy harkita tapauskohtaisesti. (Onnela-Kariniemi 9.12.2011, haastattelu.)

6 TYÖSUHTEISIIN LIITTYVÄT ASIAT

Kun konkurssiin ajautuu liiketoimintaa harjoittanut yritys, jonka palveluksessa on ollut työntekijöitä, pesänhoitajalla on suoritettavanaan monia velallisen työntekijöihin kohdistuvia tehtäviä (Nenonen 2004, 111). Tästä on säädetty konkurssilain 14:5.1 §:n kolmannessa kohdassa, jonka mukaan pesänhoitajan tehtävänä on suorittaa pesänhoitajalle kuuluvat palkkaturvaa koskevat tehtävät. Tämän lisäksi pesänhoitajan tulee ensitilassa hoitaa myös muut työsuhteisiin liittyvät asiat. Tyypillisesti näihin asioihin kuuluvat ainakin työsopimusten irtisanominen, palkkasaatavakysymysten selvittäminen sekä vastaaminen muista työnantajavelvoitteista. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011.)

6.1 Työsopimusten irtisanominen

Kun työnantaja asetetaan konkurssiin, työsopimus voidaan molemmin puolin irtisanoa päättymään. Työsuhteen kestosta riippumatta irtisanomisaika on 14 päivää (Työsopimuslaki 26.1.2001/55 7:8.1 §.) Sekä toistaiseksi voimassaolevat että määräaikaisten työsopimukset voidaan irtisanoa, eikä irtisanomisaikaa voida työ- tai työehtosopimuksella pidentää (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011).

Jotta pesälle ei syntyisi turhaan lisää massavelkaa, työsuhteet on syytä irtisanoa heti sinä päivänä, kun työnantaja asetetaan konkurssiin (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011). Konkurssipesän on selvitettävä irtisanomisen perusteet työntekijöille niin pian kuin mahdollista, ja työsopimuksen päättämislomitus on toimitettava työntekijöille ensisijaisesti henkilökohtaisesti (TSL 9:3.1 §, 9:4.1 §). Mahdollisuuksien mukaan pesänhoitajan olisi hyvä järjestää työntekijöille tiedotustilaisuus sinä päivänä, kun työnantaja on asetettu konkurssiin. Tilaisuudessa on mahdollisuus käsitellä työsopimusten irtisanomisten ohella alkanutta konkurssia, konkurssimenettelyn yleisiä piirteitä, työntekijöiden palkkasaatavien maksamista ja valvomista sekä konkurssipesän mahdollista aikomusta jatkaa liiketoimintaa. Jos työntekijöitä on paljon, paikalle voidaan kutsua myös paikallisen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen edustaja. (Nenonen 2004, 112.)

Niille työntekijöille, jotka eivät ole työpaikalla, irtisanominen voidaan toimittaa henkilökohtaisesti esimerkiksi puhelimitse, sillä määrämuotoa ei ole (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011). Jos henkilökohtaisesti ilmoittaminen ei ole mahdollista, ilmoitus voidaan toimittaa myös postitse tai sähköisesti (TSL 9:4.1 §). Sähköisesti ilmoittaminen ei kuitenkaan tarkoita ilmoittamista tekstiviestillä, sillä tekstiviestin perillemeno katsotaan olevan liian epävarmaa (HE 157/2000 vp, 9. luku). Näyttövelvollisuus siitä, että irtisanominen on tapahtunut, on aina pesähoitajalla. Sen vuoksi on suositeltavaa, että pesähoitaja toimittaa työntekijöille kirjallisen irtisanomisilmoituksen, jonka työntekijät kuittaavat vastaanotetuksi. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011.)

Työntekijöillä on velvollisuus tehdä työtä myös irtisanomisajalla, jolloin pesähoitaja antaa työn tekemiseen liittyvät ohjeet. Työ voi olla esimerkiksi työntekijöiden entistä työtä tai muuta sellaista työtä, joka hyödyttää konkurssipesää, esimerkiksi konkurssipesään kuuluvan omaisuuden realisointiin liittyviä tehtäviä. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011.) Yleensä kuitenkin kaikille työntekijöille ei riitä sellaisia työtehtäviä, joita he ovat normaalisti hoitaneet, kun taas taloushallintoon ja pesähoidollisiin tarpeisiin tarvittaisiin usein lisätyövoimaa. Tämän vuoksi pesähoitajalta edellytetään organisointikykyä ja järjestelytaitoja, jotta työt saataisiin sujumaan tehokkaasti. (Nenonen 2004, 112.) Pesähoitajan on muistettava, että työntekijöiden palkan konkurssin ajalta maksaa aina konkurssipesä (TSL 7:8.1 §).

Jos liiketoimintaa jatketaan konkurssipesän toimesta, pesähoitaja joutuu asettumaan normaalin työnantajan asemaan (Nenonen 2004, 111). Tässä tapauksessa pesähoitajan on solmittava työntekijöiden kanssa erilliset työsopimukset lyhyeksi määräajaksi (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011). Määräaikaisuus voi tarkoittaa suoraa aikamäärettä, tai sopimuksen voimassaolo voidaan sitoa esimerkiksi tietyn toimituksen valmistumiseen (Nenonen 2004, 111).

Pesähoitajan on ilmoitettava viipymättä irtisanomisesta työvoimatoimistolle, jos työntekijälle on ennen irtisanomisajan päättymistä kertynyt yhteensä vähintään kolmen vuoden mittainen työhistoria saman työnantajan tai eri työnantajien työssä. Ilmoittamisvelvollisuus koskee pesähoitajaa niin ikään tilanteessa, jossa työntekijä on ollut määräaikaisessa työsuhteessa yhtäjaksoisesti vähintään kolme vuotta tai määräaikaisissa työsuhteissa yhteensä vähintään 36

kuukautta viimeksi kuluneen 42 kuukauden aikana. (TSL 9:3a.1 §.) Työsuhteen kestoajkaan luetaan mukaan myös aika, jolloin työnantajalla ei ole ollut palkanmaksuvelvollisuutta, vaikka työsuhde onkin ollut voimassa. Tällaista aikaa on voinut olla esimerkiksi lomautuksen, perhe- tai vuorotteluvapaan takia. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011.)

Työntekijällä, joka on konkurssin alkaessa raskaana tai perhevapaalla taikka asevelvollisuutta tai siviilipalvelusta suorittamassa, ei ole parempaa irtisanomissuojaa kuin muillakaan työntekijöillä (TSL 7:9.3 §, Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011). Palkattoman vapaan aikana irtisanotulle työntekijälle ei kuitenkaan makseta palkkaa irtisanomisajalta, toisin kuin normaalisti töissä käyneille (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011).

Ne työntekijät, jotka ovat olleet lomautettuina, voidaan myös irtisanoa konkurssin perusteella normaaliin tapaan (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011). Lomautetuilla työntekijöillä on oikeus saada palkka irtisanomisajalta, vaikka työnantaja ei olekaan muutoin velvollinen maksamaan palkkaa lomautuksen ajalta. Irtisanomisajan palkasta saa kuitenkin vähentää 14 päivän palkan, jos työntekijä on lomautettu yli 14 päivän lomautusilmoitusaikaa käyttäen. (TSL 5:7.2 §, 5:1.1 §.)

6.2 Työtodistusten laatiminen

Työntekijällä on oikeus pyynnöstään saada työsuhteen päättyessä työnantajalta työtodistus. Kirjallisesta todistuksesta on käytävä ilmi työsuhteen kesto ja työtehtävien laatu. Jos työntekijä pyytää, todistuksessa on lisäksi mainittava työsuhteen päättymisen syy sekä arvio työntekijän työtaidosta ja käytöksestä. (TSL 6:7.1 §.) Konkurssitilanteessa pesähoitaja on velvollinen laatimaan työntekijälle työtodistuksen, josta ilmenee vain työsuhteen kesto, työtehtävien laatu ja työsuhteen päättämisen syy, joka tässä tapauksessa on siis konkurssi. Työntekijän työtaitojen ja käyttäytymisen arviointi kuuluu työnantajalle eli velalliselle. Jos työntekijä on työskennellyt konkurssipesän lukuun, pesähoitaja voi olla velvollinen antamaan tästä erillisen työtodistuksen. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011.)

Hyvään pesähoitotapaan kuuluu, että pesähoitaja antaa kaikille työntekijöille työtodistuksen ilman, että työntekijät sitä erikseen pyytävät. Tässä pesähoitaja voi käyttää apunaan

työntekijöitä, jotka ovat konkurssipesän palveluksessa irtisanomisajallaan. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011.)

6.3 Työsuhdesaatavien jakaminen massavelkaihin ja valvottaviin velkoihin

Pesänhoitajan on laadittava konkurssin alkaessa luettelo kaikista niistä työsuhteesta johtuvista saatavista, jotka ovat maksamatta (Palkkaturvalaki 27.11.1998/866 3:13 §). Ne palkkoihin liittyvät saatavat, jotka ovat syntyneet ennen konkurssiin asettamista, ovat valvottavia palkkasaatavia (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011). Työntekijöillä ei kuitenkaan ole velvollisuutta valvoa näitä saatavia, jos saatava sisältyy pesänhoitajan laatimaan työsuhdesaatavaluetteloon (KonkL 12:8.2 §). Käytännön syistä konkurssiin asettamispäivältä tulevaa palkkaa ei jaeta asettamishetken kellonlyömän ja työssäolotuntien jakautumisen mukaan, vaan konkurssikäytännössä asettamispäivän palkka katsotaan kuuluvan valvottaviin palkkasaataviin (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011).

Työpalkat ja lomakorvaukset sekä muut liitännäiset, kuten verovapaat matka- ja työkalukorvaukset, konkurssin ajalta ovat konkurssipesälle kuuluvaa massavelkaa. Nämä velat on maksettava konkurssipesän varoista päältäpäin ilman konkurssivalvontaa (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011). Jos palkanmaksu työsuhteen päättyessä viivästyy, työntekijällä on viivästyskoron lisäksi oikeus myös täyteen palkkaan odotuspäiviltä. Odotusajanpalkkaa maksetaan kuitenkin enintään kuudelta kalenteripäivältä. (TSL 2:14.1 §.) Myös tämä palkkasaatavan viivästymisestä aiheutuva palkka luetaan massavelaksi (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011). Niin kuin aikaisemmin todettiin, konkurssipesällä ei aina tosiasiaassa ole tarjota työtä kaikille työntekijöille koko irtisanomisajalle. Tästä huolimatta irtisanomisajan massavelkaiset palkat on työntekijöille maksettava. Myös työsuhteeseen kuuluvat luontaisedut on oltava työntekijän käytössä irtisanomisajallakin. Jos konkurssipesä ei voi niitä tarjota, työntekijöille on korvattava luontaisedun verotuksessa käytetty raha-arvo. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011.)

6.4 Palkkaturva-asioiden hoitaminen

Jos konkurssipesän käteisvarat eivät riitä massavelkaisten palkkojen maksamiseen, palkkoja voidaan hakea palkkaturvasta (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011). Pesänhoitajan on selvitettävä yhdessä paikallisen ELY-keskuksen edustajan kanssa pesänhoitajan laatimaa työsuhdesaatavaluetteloä apuna käyttäen ne saatavat, jotka voidaan maksaa palkkaturvana. Myös työntekijöille tai näiden edustajille on varattava tilaisuus lausua oma käsityksensä luetteloon merkityistä saatavista. (Palkkaturvalaki 3:13 §.) Palkkaturvahakemuksen voi laatia osoitteessa www.lomake.fi. Tämän raportin loppuun (liite 3) on laadittu esimerkki siitä, minkä sisältöinen liite palkkaturvahakemukseen on liitettävä.

Palkkaturvalain 3:10.2 §:n mukaan palkkaturvaa voi hakea joko työntekijä itse, työntekijäjärjestö, jolle työntekijä on siirtänyt saatavansa perittäväksi taikka konkurssipesä. Tärkeää on, että pesänhoitaja ottaa heti konkurssin alkaessa yhteyttä ELY-keskukseen ja ilmoittaa, onko konkurssivelallisen palveluksessa edelleen työntekijöitä. Kun pesänhoitaja toimii yhteistyössä sekä ELY-keskuksen että yrityksen palkanlaskijan kanssa, konkurssipesä voi maksaa palkat ajallaan ja välttää näin odotusajan palkkojen ja viivästyskorkojen maksamisen. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011.)

Palkkaturvasta haetaan bruttomääräistä palkkasaatavaa, josta on vähennetty työntekijäin eläkemaksut ja palkansaajan työttömyysvakuutusmaksut (Palkkaturvalaki 2:4.2 §). ELY-keskus maksaa palkat konkurssipesän tilille, minkä jälkeen pesänhoitaja huolehtii ennakonpidätysten toimittamisesta ja muista mahdollisista pidätyksistä, esimerkiksi ay-jäsenmaksuista ja ulosoton maksukielloista. Pidätetyt määrät on tilitettävä niiden saajilleen, minkä jälkeen pesänhoitaja tilittää palkkasaatavat työntekijöiden tilille. Palkkojen tilittämisen lisäksi pesänhoitajan on ilmoitettava työntekijöille heille palkkaturvasta haetun saatavan määrä. (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011.)

Joskus konkurssin alkaessa saattaa olla epäselvyyttä siitä, mitä palkkoja on maksamatta, ja mikä palkan määrä on aikaisemmin ollut. Tämänkin vuoksi on tärkeää, että pesänhoitaja tekee yhteistyötä tilitoimiston, velallisen ja konkurssiin menneen yrityksen työntekijöiden kanssa. Jos kirjanpito on hoidettu asianmukaisesti, pesänhoitaja voi selvittää tositteiden perusteella, mitä

palkkoja on maksettu, mihin asti palkat on maksettu, ja mikä on ollut kunkin työntekijän palkan määrä. Jos tositteet on hukattu, pesänhoitaja voi selvittää palkan määrän myös esimerkiksi työsopimuksista. Hyvin usein pesänhoitajan on syytä neuvotella myös palkkaturvaviranomaisen kanssa siitä, mikä ELY-keskuksen näkemys tulkintakysymyksissä on. (Onnela-Kariniemi 9.12.2011, haastattelu.)

Pesänhoitajan on pidettävä huoli siitä, että konkurssipesä hakee palkkaturvasta vain selviä ja riidattomia palkkasaatavia (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011). Toisaalta jokainen riitakysymyksen täytyy miettiä tapauskohtaisesti. Joskus pesänhoitaja saattaa törmätä tilanteeseen, jossa työntekijän ja työnantajan välillä on riitaa, minkä takia työnantaja eli velallinen väittää pesänhoitajalle, että työntekijällä ei ole palkkasaatavaa. Tällaiset henkilökohtaiset riidat eivät kuitenkaan oikeuta epäämään työntekijän palkkaa. Tällöin velallisella on kuitenkin oikeus riitauttaa maksettu palkka siinä vaiheessa, kun pesänhoitaja on laatinut jakoluetteloehdotuksen. Näin ollen kaikki palkkaturvasta haetut ja saadut suoritukset tulevat lopullisesti riidattomiksi vasta sen jälkeen, kun lopullinen jakoluettelo on vahvistettu. (Onnela-Kariniemi 9.12.2011, haastattelu.)

Jos konkurssipesä ei ole työntekijän mielestä ottanut kaikkia hänen mielestään oikeutettuja työsuhdessaatavia huomioon palkkaturvahakemuksessa, hän voi tehdä näistä saatavista oman hakemuksen ELY-keskukselle (Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011). Sekä konkurssipesän tekemä hakemus että työntekijän itse laatima hakemus on toimitettava ELY-keskukselle kolmen kuukauden kuluessa saatavan erääntymisestä (Palkkaturvalaki 2:4.2 §). Saatava erääntyy siis sinä päivänä, jolloin työpalkka, lomakorvaus tai muu liitännäinen olisi pitänyt maksaa.

Konkurssipesän maksettua palkkaturvaa, pesänhoitajan on ilmoitettava verohallinnolle sekä Eläketurvakeskukselle työntekijän ennakonpidätyksen alainen palkka, joka on siis palkkaturvan määrä, josta ei ole toimitettu ennakonpidätystä eikä vähennetty työntekijän työeläkevakuutusmaksua eikä palkansaajan työttömyysvakuutusmaksua. Lisäksi verohallinnolle on ilmoitettava palkkaturvasta vähennetyt työntekijän työeläkevakuutusmaksut ja palkansaajan työttömyysvakuutusmaksut. (Palkkaturvalaki 4:15.2 §.) Pesänhoitaja ja palkkaturvaviranomainen voivat halutessaan sopia, että palkkaturvaviranomainen hoitaa ilmoituksen tekemisen

Eläketurvakeskukselle, jolloin pesähoitaja tekee ilmoituksen vain verohallinnolle
(Konkurssiasiamiehen toimisto 2008f, hakupäivä 30.10.2011).

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on ollut etsiä vastaus tutkimusongelmaan ”Mitä käytännön toimia konkurssipesän haltuunottoon liittyy?”. Opinnäytetyö on rakenteeltaan toiminnallinen, ja tutkimusote lainopillinen. Lainopillisen tutkimuksen pohjana on ollut voimassaoleva lainsäädäntö ja lakien esityöt. Työn kannalta keskeisin laki on ollut konkurssilaki. Teorian perusteena on käytetty myös konkurssiasiain neuvottelukunnan suosituksia, oikeuskirjallisuutta ja asiantuntijakirjoituksia. Lainopillisen tutkimusmenetelmän lisäksi on käytetty laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta, joka puolestaan on toteutettu teemahaastatteluna.

Haastattelua varten laadittiin teemoittain haastattelukysymykset, joiden ympärille haastattelu rakentui. Haastateltavana oli toimeksiantajan edustaja asianajaja Marjatta Onnela-Kariniemi. Haastattelu nauhoitettiin ja litteroitiin, jolloin kaikki oleellinen tutkimusaineisto saatiin talteen. Haastattelun tuloksia voidaan pitää hyvinkin luotettavina, sillä haastateltavalla on yli kymmenen vuoden kokemus konkurssipesien pesänhoidosta. Koska käytössä on ollut niin sanottu vetoketjumalli, eli haastattelun tuloksia on käsitelty teorian yhteydessä, käytännön näkökulmaa on saatu hyvin teorian yhteyteen. Haastattelun tulokset täydentävät ja tuovat käytännön näkökulmaa muuten melko lainsäädäntökeskeiseen tekstiin.

Konkurssipesän pesänhoitajan toimia ohjaa pitkälti konkurssilaki ja konkurssiasiain neuvottelukunnan suositukset. Pesänhoitajan tärkeimpinä tehtävinä voidaan pitää pesälle kuuluvien oikeuksien turvaamista ja juoksevan hallinnon hoitamista. Velkojen kannalta pesänhoitajan tärkein tehtävä on mahdollisimman hyvän realisointituloksen aikaansaaminen, jotta jokainen velkoja saisi täysimittaisen konkurssimenettelyn päättyessä konkurssipesästä mahdollisimman hyvän jako-osuuden. Jotta tämä olisi mahdollista, pesänhoitajan on toimittava ja hoidettava hänelle kuuluvat tehtävät asianmukaisesti heti, kun velallinen asetetaan konkurssiin. Yleensä pesänhoitajalta vaaditaan eniten juuri sinä päivänä, kun konkurssi alkaa sekä siitä seuraavien päivien aikana.

Osa konkurssipesän haltuunottoon kuuluvista toimenpiteistä on hoidettava sinä päivänä, kun velallinen asetetaan konkurssiin, osa taas lähiviikkojen aikana. Konkurssipesän haltuunottoon

kuuluvia toimenpiteitä ovat muun muassa ilmoitusten toimittaminen, velalliselle kuuluvan kiinteän ja irtaimen omaisuuden, pankkitilien ja rahavarojen sekä kirjanpitoaineiston haltuunotto, velalliselle osoitetun postin käsittely, aineettomien oikeuksien ja velallisen solmimien sopimusten selvittäminen, vakuutusasioiden hoitaminen ja vireillä olevien oikeudenkäyntien loppuunsaattaminen sekä työsuhteisiin liittyvien asioiden hoitaminen.

Opinnäytetyöraporttia on tarkoitus käyttää oppaana silloin, kun uusi konkurssi alkaa. Ne toimenpiteet, jotka on suoritettava heti konkurssin alkaessa, on koottu lukuun viisi, jotta kyseiset toimenpiteet olisi löydettävissä mahdollisimman helposti ja nopeasti. Opinnäytetyön selkeän rajauksen vuoksi raportissa käsitellään vain konkurssimenettelyn ensimmäisessä vaiheessa suoritettavaa konkurssipesän haltuunottoa. Täysimittainen konkurssimenettely on kuitenkin pitkä prosessi, jonka edetessä pesänhoitajalla on lukuisia tehtäviä vielä pesän haltuunoton jälkeenkin.

Yleensä asianajajalla on monta eri konkurssipesää hoidettavana samaan aikaan kaikkien muiden toimeksiantojen lisäksi. Tämän vuoksi on selvää, että pesänhoitaja ei välttämättä kykene hoitamaan asian vaatimia toimenpiteitä välittömästi, ainakaan ilman apua. On siis tärkeää, että pesänhoitajalla on ammattitaidon ja työkokemuksen lisäksi riittävästi henkilökuntaa sekä hyvät kontaktit ja neuvottelutaidot. Opinnäytetyön tavoitteena ollut, pesänhoitajan työkaluksi tarkoitettu opas onkin laadittu nimenomaan helpottamaan konkurssipesien pesänhoitajien työtä.

Päätutkimusongelmaan saatiin työn tuloksena selkeä ja kattava vastaus, ja raportti toimii tulevaisuudessa hyvänä ohjekirjana. Yhteenvedona voidaan todeta, että lainsäädäntö säätelee pesänhoitajan työtä tarkasti. Lain lisäksi vuonna 1995 konkurssiasiamiehen toimiston yhteyteen perustetulla konkurssiasian neuvottelukunnalla on keskeinen osa pesänhoitajien työssä. Neuvottelukunta muun muassa antaa konkurssimenettelyä ja konkurssipesien kehittämistä koskevia lausuntoja ja suosituksia. Kun pesänhoitaja suorittaa konkurssipesän haltuunottoon liittyvät toimenpiteet ja konkurssimenettelyn jatkuessa muut pesänhoitajalle kuuluvat tehtävät asianmukaisesti niin lakia kuin neuvottelukunnan antamia suosituksiakin noudattaen, velkojat saavat saatavilleen parhaan mahdollisen jako-osuuden. Tällöin pesänhoitaja nauttii velkojien luottamusta ja tulee todennäköisesti hoitamaan jatkossa uusia konkurssipesiä.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli saada kattava vastaus tutkimusongelmaan ”Mitä käytännön toimia konkurssipesän haltuunottoon liittyy?”. Tavoitteena oli, että koko opinnäytetyöraporttia voitaisiin käyttää niin toimeksiantajan kuin muidenkin asianajotoimistojen henkilökunnan työkaluna ja oppaana silloin, kun uusi konkurssi alkaa. Raportin laatijana halusin, että etenkin konkurssipesän haltuunottoon liittyvät toimenpiteet löytyisivät raportista helposti ja nopeasti. Opinnäytetyön rakenne muotoutui heti alussa toiminnalliseksi, vaikka tutkimusote onkin lainopillinen.

Lainopillisen tutkimuksen pohjana on ollut voimassaoleva lainsäädäntö ja lakien esityöt. Lisäksi teorian perusteena on käytetty konkurssiainain neuvottelukunnan suosituksia, oikeuskirjallisuutta ja asiantuntijakirjoituksia. Lainopillisen tutkimusmenetelmän lisäksi työssä on käytetty laadullista tutkimusta, joka on toteutettu teemahaastatteluna. Käytetyt tutkimusmenetelmät olivat onnistuneita ja hyvin valittuja. Opinnäytetyön tutkimusongelmaan on löydetty laaja vastaus, jossa yhdistyvät lakipykälien lisäksi asiantuntijoiden kommentit ja käytännönläheisyys. Konkurssipesän haltuunottoon liittyviä oikeustapauksia ei juuri ole, joten asiantuntevan henkilön haastattelu oli työn kannalta järkevää, jotta raportti ei jäänyt pelkän teorian varaan.

Aihe on hyvin ajankohtainen, sillä niin Euroopan kuin koko muunkin maailman taloustilanne on heikko. Suomi on vajoamassa taantumaan, ja monella yrityksellä on maksuvaikeuksia. Etenkin kohonnut polttoaineen hinta ja dieserveron korotus nostavat muun muassa kuljetusyritysten kustannuksia. Vuoden 2012 aikana konkurssiin ajautuneiden yritysten lukumäärän ennustetaan kasvavan.

Itse olen työskennellyt asianajosihteerinä toimeksiantajayrityksen palveluksessa noin yhdeksän kuukauden ajan. Sinä aikana toimistolle on tullut hoidettavaksi noin kymmenen uutta konkurssipesää. Se, että työskentelin konkurssiin liittyvien asioiden parissa koko kirjoitusprosessin ajan, helpotti opinnäytetyön tekemistä huomattavasti. Pystyin pyytämään kantaa opinnäytetyöhön liittyvistä asioista toimeksiantajan edustajilta, realisointiasiantuntija Timo Karjalalta ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen palkkaturva-asiantuntija Jorma Kukulalta. Lisäksi

opin paljon uutta koko konkurssimenettelystä, velallisen asemasta sekä tietenkin konkurssipesän pesänhoitajan tehtävistä. Omat työtehtävät asianajosihteerinä konkurssiin liittyvien toimeksiantojen parissa tuntuvat nyt helpommilta ja selkeämmiltä kuin ennen opinnäytetyön tekemistä. Toisaalta kirjoitusprosessin aikataulussa pysyminen oli melko haastavaa, koska kahdeksantuntisten työpäivien jälkeen aikaa kirjoittamiselle ei juuri jäänyt. Kaikesta huolimatta opinnäytetyö valmistui suunnitellussa aikataulussa.

Konkurssipesän pesänhoitajan tehtävät vaativat erityistä tietämystä asiasta, sillä jokainen konkurssipesä on erilainen, mutta silti jokainen konkurssipesä on selvitettävä tehokkaasti, taloudellisesti ja joutuisasti. Selvityksessä on huolehdittava erityisesti siitä, että kenenkään oikeuksia ei loukata. Mielestäni konkurssilaki ja konkurssiasian neuvottelukunnan suositukset yhdessä antavat pesänhoitajalle selkeät ohjeet ja rajat, joiden puitteissa konkurssipesä on hoidettava ja selvitettävä. Suosituksia noudatetaan vakiintuneesti, ja ne ovat usean konkurssioikeudesta kirjoitetun käsikirjan lähtökohtana. Tämän vuoksi myös opinnäytetyön tekemisessä käytetty lähdekirjallisuus käsitteli suurimmaksi osaksi konkurssilain lisäksi konkurssiasian neuvottelukunnan antamia suosituksia.

Vuonna 2011 Satakunnan ammattikorkeakoulussa on kirjoitettu opinnäytetyö aiheesta ”asianajosihteerin pesänhoitajan apuna raukeavissa konkurssissa” ja vuonna 2010 Laurea-ammattikorkeakoulussa aiheesta ”velallisen asema konkurssissa ja konkurssimenettelyä turvaavat pakkokeinot”. Nimenomaan konkurssipesän haltuunotosta ei ilmeisestikään opinnäytetyötä kuitenkaan aikaisemmin ole kirjoitettu. Uskon, että tästä opinnäytetyöraportista on hyötyä tulevaisuudessa niin toimeksiantajalle kuin muillekin sellaisille asianajotoimistoille, jotka hoitavat konkurssipesiä. Täysimittainen konkurssimenettely on kuitenkin pitkä, joskus jopa useita vuosia kestävä prosessi, joten jatkotutkimuksen kohteena tulevaisuudessa voisi olla perehtyminen siihen, kuinka konkurssimenettely jatkuu sen jälkeen, kun pesä on otettu haltuun.

LÄHTEET

Asetus konkurssipesien hallinnon valvonnasta 111/1995.

Hallituksen esitys Eduskunnalle konkurssilainsäädännön uudistamiseksi. HE 26/2003, vp. Hakupäivä 12.10.2011 <http://www.edilex.fi>.

Hallituksen esitys Eduskunnalle työsopimuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 157/2000, vp. Hakupäivä 6.11.2011 <http://www.edilex.fi>.

Henkilötietolaki 22.4.1999/523.

Konkurssiasiamiehen toimisto. 2004a. Konkurssimenettely. Hakupäivä 21.10.2011 <http://www.konkurssiasiamies.fi/27420.htm>.

Konkurssiasiamiehen toimisto. 2009b. Konkursssivelallisten neuvonta ja ohjaus. Hakupäivä 1.10.2011 <http://www.konkurssiasiamies.fi/33658.htm>.

Konkurssiasiamiehen toimisto. 2005c. Konkursiasiamiehen tehtävät. Hakupäivä 5.11.2011 <http://www.konkurssiasiamies.fi/3915.htm>.

Konkurssiasiamiehen toimisto. 2009d. Konkursipesän haltuunotto. Hakupäivä 1.10.2011 <http://www.konkurssiasiamies.fi/27529.htm>.

Konkurssiasiamiehen toimisto. 2010e. Realisointi. Hakupäivä 17.11.2011 <http://www.konkurssiasiamies.fi/52405.htm>.

Konkurssiasiamiehen toimisto. 2008f. Työsuhteisiin liittyvät kysymykset konkurssissa. Hakupäivä 30.10.2011 <http://www.konkurssiasiamies.fi/43039.htm>.

Konkurssilaki 20.2.2004/120.

Korkea-aho, E. 2005. Konkurssiasiain neuvottelukunnan suositukset oikeuslähteinä. Hakupäivä 21.10.2011 <http://www.edilex.fi.ezp.oamk.fi:2048/lakikirjasto/2643.pdf>.

Koulu, R. 2004. Uusi konkurssilaki, Helsinki: WSOY.

Könkkälä, M. 2005. Konkurssiin asettamisen edellytykset uuden konkurssilain mukaan. Hakupäivä 21.10.2011 <http://www.edilex.fi.ezp.oamk.fi:2048/lakikirjasto/2635.pdf>.

Laaka, J. 2004. Konkurssiasiakirjamallit, Helsinki: Edita Publishing Oy.

Laki elinkeinon harjoittamisen oikeudesta 27.9.1919/122.

Laki liiketoimintakiellosta 13.12.1985/1059.

Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 13.8.2004/759.

Nenonen, M. 2004. Konkurssipesän hoitaminen, Helsinki: Edita Publishing Oy.

Neuvoston asetus (EY) N:o 1346/2000, annettu 29. päivänä toukokuuta 2000, maksukyvyttömyydestä. Hakupäivä 18.11.2011 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:160:0001:0018:FI:PDF>.

Oikeuslaitos. 2010. Konkurssi. Hakupäivä 26.9.2011 <http://www.oikeus.fi/5903.htm>.

Oikeusministeriön asetus konkurssiasioista 16.6.2004/502.

Oikeusministeriö. 2003. Oikeusministeriön lausuntotiivistelmä 2003:17. Hakupäivä 21.10.2011 <http://www.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLapptype=BlobServer&SSURIcontainer=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filena me=6plmkpc.pdf&SSURIsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1243790051100&blobheader name1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>.

Onnela-Kariniemi, M., asianajaja, Asianajotoimisto Kylmänen & Onnela-Kariniemi Oy. 2011. Henkilöhaastattelu 9.12.2011. Tekijän hallussa.

Ovaska, R. 2008. Velallisen petos ja pesänhoitajan toiminta. Hakupäivä 21.10.2011 <http://www.edilex.fi.ezp.oamk.fi:2048/lakikirjasto/5377.pdf>.

Palkkaturvalaki 27.11.1998/866.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Tenhunen, P. & Ekdahl, H. 2005. Konkurssin alkamisen oikeusvaikutuksista. Hakupäivä 21.10.2011 <http://www.edilex.fi.ezp.oamk.fi:2048/lakikirjasto/2636.pdf>.

Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404.

Tilastokeskus. 2011. Konkurssien määrä kasvoi kuusi prosenttia tammi-elokuussa 2011. Hakupäivä 20.10.2011 http://www.stat.fi/til/konk/2011/08/konk_2011_08_2011-09-30_tie_001_fi.html.

Työsopimuslaki 26.1.2001/155.

Ulosottoaari 15.6.2007/705.

Vakuutusopimuslaki 28.6.1994/543.

LIITTEET

LIITE 1 Asianajaja Marjatta Onnela-Kariniemen teemahaastattelu

LIITE 2 Muistilista konkurssin alkaessa

LIITE 3 Esimerkki liitteestä palkkaturvahakemukseen

Teemahaastattelu

1. Taustatiedot

Nimi:

Ammatti:

Koulutus:

Työkokemus:

Milloin olet ollut ensimmäistä kertaa konkurssipesän pesänhoitajana?

2. Pesänhoitaja ja velallinen

Millainen on hyvä pesänhoitaja?

Miten velallinen yleensä reagoi, kun ilmoitat konkurssin alkamisesta?

3. Haltuunottoon liittyvät tehtävät

Kuinka suoritat omaisuuden haltuunoton käytännössä?

Miten pesänhoitaja voi selvittää, onko omaisuutta piilotettu jonnekin?

Miten omaisuus saadaan realisoitua?

4. Työsuhteisiin liittyvät tehtävät

Miten saat selville työntekijöiden palkat, jotka ovat oikeasti maksamatta?

Muistilista konkurssin alkaessa

LIITE 2

Konkurssivelallinen:

Osoite:

Y-tunnus:

Konkurssituomioistuin:

Diaarinumero:

Konkurssiin alkamispäivä:

Pesänhoitaja:

Tehtävä suoritettu/
päivämäärä

1. Ota yhteys velalliseen ja sovi tapaaminen hänen kanssaan

2. Toimita ilmoitus ja kuulutus/määräyskirja seuraaviin telefaksinumeroihin, jos velallisen kotipaikka on Oulu tai jokin Oulun lähikunnista:

Ilmoitus + kuulutus ulosottoviranomaiselle

Oulun seudun ulosottovirasto

Telefaksinumero: 010-362 9139

Ilmoitus + kuulutus palkkaturvaviranomaiselle

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus/työvoimaosasto

Telefaksinumero: 08-822 1880

Ilmoitus + kuulutus verottajalle

Verohallinto, Pohjois-Suomen perintäyksikkö

Telefaksinumero: 08-3100 668

Ilmoitus + määräyskirja suurimmille pankkiryhmille

- Nordea Pankki Suomi Oyj/peritä

Telefaksinumero: 09-165 56265

- Sampo Pankki Oyj/perintä
Telefaksinumero: 010-546 2429

- Oulun Osuuspankki
Telefaksinumero: 010-253 5307

Muista ilmoittaa konkurssin alkamisesta lisäksi kaikille tiedossa oleville velkojille ja tarvittaessa asianomaiselle elinkeinoviranomaiselle!

3. Huolehdi velallisen omaisuuden ja kirjanpitoaineiston
haltuunotosta

- tutustu omaisuuteen ja tee tarvittaessa inventaario
- laadi asiakirja-aineistosta luettelo
- kerää kaikki omaisuus yhteen paikkaan sellaiseen suojaan, että esimerkiksi sää ei voi sitä tuhota
- huolehdi omaisuuden vartioinnista, jos se on omaisuuden arvoon nähden tarpeellista

4. Selvitä pankkitilien, luottokorttien ja kassan olemassaolo

- poista tilien käyttöoikeus velalliselta ja työntekijöiltä
- ota luottokortit haltuusi
- avaa konkurssipesälle oma tili ja varmista, että varat yrityksen vanhoilta tileiltä siirretään konkurssipesän tilille
- laske kassa ja varmista, että kassa ja kassakirjanpito täsmäävät
- ota kassa haltuusi, tai nimeä kassasta huolehtiva henkilö

5. Tutustu velallisen toimitiloihin ja ota avaimet haltuun

- jos liiketoimintaa jatketaan, työntekijöille voi tarvittaessa jättää avaimet käyttöön
- laadi lista niistä työntekijöistä, jotka saavat avaimet haltuunsa

6. Selvitä velalliselle kuuluvat aineettomat oikeudet _____
- ota haltuusi immateriaalioikeuksia koskevat sopimukset,
tietokoneohjelmien käyttö- ja omistusoikeudet sekä
asiakasrekisterit
- huolehdi varmuuskopioinnista
7. Selvitä kaikki velallisen solmimat sopimukset _____
- irtisano konkurssipesän kannalta tarpeettomat sopimukset
- jos sopimuksia on syytä jatkaa, ilmoita asiasta
sopijakumppanille kohtuullisessa ajassa
8. Huolehdi vakuutuksista _____
- varmista vakuutusturvan riittävyys
- pidä voimassa ainakin kaikki lakisääteiset vakuutukset
- nosta henkilövakuutus konkurssipesälle,
jos vakuutuksessa on takaisinnosto-oikeus
9. Tee osoitteenmuutosilmoitus postissa _____
10. Selvitä vireillä olevat oikeudenkäynnit _____
- haastattele velallista ja tutustu asiakirja-aineistoon
- selvitä velkojien kanta asiaan
11. Hoida työsuhteisiin liittyvät asiat _____
- irtisano työsopimukset
- toimita työntekijöille työtodistukset
- laadi luettelo työsuhteesta johtuvista saatavista,
jotka ovat maksamatta
- maksa massavelkaiset työpalkat ja lomakorvaukset
- jos konkurssipesän varat eivät riitä, laadi palkkaturvahakemus

Esimerkki liitteestä palkkaturvahakemukseen**Työntekijöiden työsuhteiden tiedot**

Työntekijän nimi	Henkilötunnus	Työsuhde alkoi	Irtisanottu	Irtisanomisaika
Terhi Työntekijä	030985-123C	1.6.2008	2.1.2012	3.1-16.1.2012
Tauno Tomera	111171-321C	15.9.2003	3.1.2012	4.1-17.1.2012
Terttu Toimelias	030865-456X	1.8.2005	2.1.2012	3.1-16.1.2012

Konkka Oy:n konkurssi

Konkurssi alkanut 2.1.2012

Valvottavat saatavat

	palkka	erillinen palkanosa	odotusajan palkka	yht.	./.. TyEL	./.. Tyött. vak	yht.
Terhi Työntekijä	1344,00	103,49		1447,49	-74,55	-8,6849	1 364,26 €
Tauno Tomera	1152,00	88,70	576,00	1816,70	-93,56	-10,9	1 712,24 €
Terttu Toimelias	2016,00	155,23	576,00	2747,23	-141,48	-16,48	2 589,27 €
							5 665,77 €

Huomautukset

1) Terhi Työntekijä oli konkurssin alkaessa töissä, joten haetaan palkkaturvaa irtisanomisajalta. Lisäksi saamatta aikaisempi palkka 14 työpäivältä, jota haetaan palkkaturvasta.

2) Tauno Tomera oli konkurssin alkaessa sairauslomalla, joten ei palkkaa irtisanomisajalta. Saamatta kuitenkin aikaisempi palkka 12 päivältä, jota haetaan palkkaturvasta.

3) Terttu Toimelias oli konkurssin alkaessa lomautettuna, haetaan palkkaturvaa irtisanomisajalta sekä aikaisempaa palkka 21 työpäivältä.

Massavelkaiset saatavat

	is-ajan palkka 3.1.-16.1.12	erillinen palkanosa	odotusajan palkka	yht.	./.. TyEL	./.. Tyött vak	yht.
Terhi Työntekijä	864,00	66,53	0	930,53	-47,92	-5,58	877,02 €
Terttu Toimelias	864,00	66,53	0	930,53	-47,92	-5,58	877,02 €
							1 754,05 €

Pesänhoitajan irtisanomat työntekijät:

1) Terhi Työntekijä (030985-123C)

- työsuhde alkanut 1.6.2008, maalari
- palkka on ollut työsopimuksen mukaan 12,00 €/h
- rakennusalan TES edellyttää palkanmaksun yhteydessä maksettavaksi 7,7 % erillisenä palkanosana korvaukseksi arkipyhistä ja työajan lyhennyksistä
- palkallista vapaata on annettu lomana, joten se vähennetään ennen konkurssia kertyneestä lomakertymästä → korvattavaa lomaa ei jää
- irtisanottu pesänhoitajan toimesta 2.1.2012
- irtisanomisaika 3.1.2012-16.1.2012
- työntekijällä saamatta palkka 14 työpäivältä, jota haetaan palkkaturvasta

2) Tauno Tomera (111171-321C)

- työsuhde alkanut 15.9.2004, timpuri
- palkka on ollut työsopimuksen mukaan 12,00 €/h
- rakennusalan TES edellyttää palkanmaksun yhteydessä maksettavaksi 7,7 % erillisenä palkanosana korvaukseksi arkipyhistä ja työajan lyhennyksistä
- palkallista vapaata on annettu lomana, joten se vähennetään ennen konkurssia kertyneestä lomakertymästä → korvattavaa lomaa ei jää
- irtisanottu pesänhoitajan toimesta 3.1.2012 (ilmoitti konkurssin alkamista seuraavana päivänä pesänhoitajalle olevansa työntekijä)
- irtisanomisaika 4.1.2012-17.1.2012
- jäänyt sairauslomalle 1.11.2011 → rakennusalan TES:n mukaan sairastajan palkan maksuvelvollisuus 42 kalenteripäivän ajalta eli 12.12.2011 saakka
- työntekijällä saamatta sairastajan palkka 12 päivältä, jota haetaan palkkaturvasta
- konkurssin alkaessa sairauslomalla, ei palkkaa irtisanomisajalta

3) Terttu Toimelias (030865-456X)

- työsuhde alkanut 1.8.2005, rakennusmies
- palkka on ollut työsopimuksen mukaan 12,00 €/h
- rakennusalan TES edellyttää palkanmaksun yhteydessä maksettavaksi 7,7 % erillisenä palkanosana korvaukseksi arkipyhistä ja työajan lyhennyksistä
- palkallista vapaata on annettu lomana, joten se vähennetään ennen konkurssia kertyneestä lomakertymästä → korvattavaa lomaa ei jää
- konkurssin alkaessa ollut lomautettuna ja muualla töissä, työt loppuneet 31.11.2011
- irtisanottu pesähoitajan toimesta 2.1.2012
- irtisanomisaika 3.1.2012-16.1.2012
- työntekijällä saamatta myös aikaisempi palkka 21 työpäivältä, jota haetaan palkkaturvasta
- työntekijä hyväksynyt muuten irtisanomisajan palkkalaskelman, mutta vaatii irtisanomisajan palkkaan lisättäväksi samoja verovapaita korvauksia, jotka ovat edellisessäkin palkassa hänelle laskettu (kilometrikorvaukset ja työkalukorvaukset). Konkurssipesän pesähoitajan kanta on, ettei niitä kuuluisi maksaa, koska varsinaista työtä ei ole tehty eikä tulla tekemään irtisanomisajalla. Niitä ei ole myöskään siten lisätty taulukkoon.

Oulussa, tammikuun 2. päivänä 2012

Pekka Pesähoitaja

asianajaja

Konkka Oy:n konkurssipesän pesähoitaja